

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ**

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2010 - 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Volná

ROLE ZBRANÍ VE STAROSEVERSKÉ LITERATUŘE

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Marie Novotná

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Michaela Volná

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především Mgr. Marii Novotné za její odborné a trpělivé vedení mé bakalářské práce a za mnoho cenných rad, které mi v průběhu psaní poskytla. Dále bych chtěla poděkovat svým nejbližším za podporu.

Anotace

Předkládaná bakalářská se zabývá významem zbraní v literatuře skandinávských Germánů s cílem zmapovat literární prameny a archeologické nálezy, které pomohou odhalit, jak se někdejší zbraně promítaly do mytických a hrdinských příběhů i běžného života. Kapitola *Mytologie skandinávských Germánů* seznamuje s náboženstvím starých Seveřanů, jejich božským panteonem a dalšími mytologickými postavami a slouží pro porozumění souvislostí v eddických mytologických písních. Následující kapitola *Archeologické nálezy zbraní germánských válečníků* je věnována nejčastěji užívaným a vlastněným zbraním, jak se promítaly do sociálního postavení, zastoupení konkrétních zbraní v boji a další aspekty s tím související. V závěrečné části je s pomocí relevantních pramenů již vyložena role zbraní ve staroseverské literatuře.

Klíčové pojmy

mytologie, Germáni, zbraně, vikingové, Edda, Ásové, Vánové, obři, Tórovo kladivo, berserkové, meč, kosmogonie

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. HISTORICKÉ VYMEZENÍ	7
2. MYTOLOGIE SKANDINÁVSKÝCH GERMÁNŮ	11
2.1. Prameny germánské mytologie.....	11
2.2. Starogermánská kosmogonie	12
2.3. Božský panteon.....	15
3. ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY ZBRANÍ GERMÁNSKÝCH VÁLEČNÍKŮ.....	20
3.1. Výzbroj severských vikingů	21
3.2. Taktika boje.....	24
4. ROLE ZBRANÍ VE STAROSEVERSKÉ LITERATUŘE	26
4.1. EDDICKÉ PÍSNĚ MYTOLOGICKÉ.....	28
4.1.1. Kladivo Mjöllni	28
4.1.2. Oštěp Gungni	31
4.1.3. Meč boha Freye.....	35
4.1.4. Meč v dalších mytologických písních	38
4.2. EDDICKÉ PÍSNĚ HRDINSKÉ	40
4.2.1. Zbraně hrdinů	40
4.2.2. Zbraně a mytologické prvky v písních o Helgim.....	43
4.2.3. Meč a skon hrdiny Sigurda.....	46
4.3. HRDINSKÉ BÁSNĚ ZE STAROSEVERSKÝCH SÁG	50
4.3.1. Meč Tyrfing	50
4.3.2. Prokletý meč Zhoubce reků Ásmunda	51
4.3.3. Zbraně v Bitevní písni.....	52
ZÁVĚR.....	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57

ÚVOD

Čest přináší nepokoj

Norské přísloví

Základním tématem této bakalářské práce je hledání odpovědi na otázku, jakou roli hrály zbraně ve staroseverské literatuře. K potřebnému pochopení souvislostí daných tématem práce bude pozornost zaměřena nejen na výklad o zbraních starých Germánů, ale rovněž na mytologii a Germány samotné, včetně jejich nejznámějších představitelů vikingů.

Ačkoliv se práce zaměřuje především na germánské zbraně, nelze opomenout další aspekty života starých Skandinávců, zvláště vikingů, jejichž pověst neúprosných válečníků zcela zastínila jejich vysoký obchodní a mořeplavecký um. Abychom se tedy vyvarovali velmi zjednodušenému a laickému pohledu na vikinky jako pouhé kořistníky a dobyvatele, je nutné připomenout, že vikingové byli vynikajícími staviteli lodí, navigátory a námořníky. Stejně dobře si vedli v oblasti obchodu, neboť jen mírumilovným obchodem bylo možné zajistit trvalý přísun žádaného zboží. Archeologické nálezy rukodělných výrobků nám představují vikinky také jako zdatné řemeslníky – kováře, hrnčíře, řezbáře z kostí a rohoviny, kameníky, skláře, litce bronzu, stříbrotepce, tkalce, barvíře a koželuhy.¹ Pohlédneme-li na umně zhotovenou ornamentiku na slavné vikinské lodi z Osebergu, jistě nenabudeme dojmu, že by byla dílem pouhých barbarských pirátů. Navzdory těmto skutečnostem, nelze na vikinky nepohlížet také jako na válečníky, neboť právě pro své výboje se stali obávanými v celé Evropě.

¹ NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikinkové*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 79. ISBN 978-80-86977-21-8.

1. HISTORICKÉ VYMEZENÍ

Prvním, kdo užil termínu Germáni, byl starověký řecký filozof, historik, zeměpisec a astronom *Poseidónios z Apameie* (135-51 př. n. l.), který je tak odlišil od Keltů. Výraz *germanus* označoval lidi, kteří měli tytéž rodiče – byli tedy sourozenci.² Dalším z prvních, kteří podali svědectví o Germánech, byl římský vojevůdce a politik Gaius Julius Caesar ve svém díle *Zápisky o válce galské*, kde v sedmi knihách zachytil svá galská tažení a bitvy, také však přírodu a zvyky starých Germánů, Galů a Britanů. Podrobnější popis Germánů nalezneme v knize šesté, která líčí události roku 53 př. n. l.: „*Celý život tráví lovem a tím, že se cvičí v boji. Od útlého věku se otužují, aby dokázali snášet námahu a byli odolní... Nejvyšší úcty u nich požívají ti, kteří se nejdéle zdržují pohlavního života. Domnívají se totiž, že to prospívá postavě, tělesné síle a svalům...Ublížit hostu pokládají Germáni za bezbožné. Ať k nim přijde kdokoli a z jakéhokoliv důvodu, chrání ho před násilím a pokládají jeho osobu za posvátnou; všechny domy jsou mu otevřeny a potravu dostane zdarma.*“³ Roku 55 př. n. l. se Caesar setkal s germánským kmenem Suebů, který popsal jako „naprosto největší a nejbojovnější mezi všemi Germány“.⁴ Suebové každoročně posílali tisíc mužů bojovat mimo vlastní území a ti, kteří zůstávali doma živili sebe i muže, kteří odešli do boje. Za rok se pak navzájem vyměnili. Největší ctí pro jejich kmen byla neobydlená krajina v sousedství, neboť dokazovala, že mnoho jiných kmenů jim nedokázalo vzdorovat. Suebové se od mládí nepodrobovali žádné výchově a byli tak otužilí, že je ani velké mrazy neodradily od koupání v řekách.⁵

Germánskými kmeny se rovněž zabýval významný římský historik, právník a senátor Publius Cornelius Tacitus, jenž ve svém díle *Germania* zachytil soudobé vědomosti o těchto kmenech a podal výklad o rozložení a povaze germánských kmenů, jejich náboženských představách i samotném způsobu života.

Moderní výzkum pokládá za Germány kmeny, jež obývaly střední a severní Evropu, hovořily germánskými jazyky či jejich dialekty a v letech 1200-800 př. n. l. osídlily severoevropské a středoevropské oblasti od pobřeží Severního moře a Baltu

² SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 15. ISBN 80-7198-138-9.

³ CAESAR, G. J. *Zápisky o válce galské*. Přeložil Jan Kalivoda. 1. vyd. Praha: NAŠE VOJSKO, 2009, str. 168-170. ISBN 978-80-206-1050-8.

⁴ Tamtéž, str. 99.

⁵ Tamtéž, str. 99 – 100.

k severnímu výběžku německého středohoří k ústí Visly.⁶ Rovněž v Čechách byly objeveny pozůstatky germánského osídlení, a to podél řek Otavy, Blatnice, Volyňky a Vltavy. Velmi silně osídleny byly severozápadní Čechy a severočeská hnědouhelná pánev Podkrušnohoří, kam do oblasti současných Podmokel pronikly zřejmě úplně první germánské kmeny. Zhruba v 1. stol. n. l. přišli na Moravu Kvádové, po jejichž odchodu, počátkem 5. století, se na Moravě usadily smíšené východogermánské kmeny. V průběhu 600 let se však germánské kmeny obývající Čechy a Moravu nepodařilo sjednotit a s nedostatkem půdy pro obživu začali Germáni hledat nová místa pro život. Postupně se přesunuli směrem na západ a jih a nadvláda Germánů nad Čechami tak byla u konce.⁷

Severní Germáni, kteří obývali skandinávský poloostrov, vstupují do historie koncem 8. století, kdy anglosaské, irské, francké, byzantské a jiné dobové prameny začaly zaznamenávat loupežná přepadení, která na přímořské země podnikali piráti ze severu.⁸ Vůbec první zaznamenaný nájezd vikingů se odehrál roku 793, kdy norští vikingové zničili ostrovní klášter Lindisfarne na severovýchodním pobřeží Anglie. Jak už bylo výše naznačeno, tito Seveřané stavěli ze dřeva pokáceného ve skandinávských lesích pro své výpravy neobyčejně výkonné lodě. Válečné plavidlo *drakkar* (v překladu dračí loď) díky své lehkosti a rychlosti dobře sloužilo k útoku a pojalo na třicet až padesát ozbrojených veslařů. Pro plavbu na dlouhé vzdálenosti sloužily *knarry*, robustní plachetnice schopné přepravovat celé rodiny, dobytek a různé nářadí. Téměř za dvě století pronikli vikingové z Anglie až na středomořskou Sicílii.⁹ Náčelníci organizovali válečné loďstvo a systematicky plánovali plavby otevřeným oceánem. Tyto plavby s cílem kolonizovat nová území byly nejdůležitějším příspěvkem vikinské epochy k dějinám Evropy a rovněž urychlily vývoj norské společnosti.¹⁰ Vikinská kolonizace také dala za vznik vévodství Normandie, když roku 911 západofrancký král Karel Prostřáček věnoval území vikinské armádě pod vedením Rolfa Chodce. Normani zanedlouho překročili Lamanšský kanál a když roku 1066 porazili Anglosasy, získal

⁶ SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 15. ISBN 80-7198-138-9.

⁷ BLAHUŠ, P. *Germáni*. Časopis Koktejl, ročník 2004, číslo 5.[online]. [cit. 2013-01-12]. Dostupné z: http://www.czechpress.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2154%3Agermani&Itemid=4

⁸ HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. *Dějiny Norska*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 11. ISBN 80-7106-407-6.

⁹ PLACE, F. *Knihy o mořeplavcích*. Přeložila Alena Lhotová. 1. vyd. Praha: Albatros, 1995, str. 16. ISBN 80-00-00-420-8.

¹⁰ HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. *Dějiny Norska*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 17-23. ISBN 80-7106-407-6.

jejich vévoda Vilém Levoboček titulaturu anglického krále jako Vilém I. Dobyvatel.¹¹ Především švédští vikinští obchodníci směřovali své plavby na východ, kde se začali usazovat podél obchodních tras a podrobovali si místní obyvatelstvo. Od roku 858 ovládali Kyjev, původně slovanské sídliště, kde se každým rokem vikingové shromažďovali, aby společně podnikli cestu do Byzancie. Slované nazývali tyto vikingy Rúsové a toto označení přetrvalo v současném názvu „Rusko“.¹²

Právě v Byzanci prosluli vikingové jako placení žoldnéři ve varjažské gardě, kterou roku 988 založil císař Basilei II. Tato garda byla známá jako „garda se sekerami“ a její členové jako muži s rudými vlasy a vousy.¹³

Skandinávci s převahou Norů kolonizovali největší keltské ostrovy při pobřeží Skotska, islandští mořeplavci při svých plavbách západním směrem objevili Grónsko a z tohoto ostrova se pak lodě dostaly dále na západ, až k břehům Ameriky. *Sága o Eiríku Zrzavém* a *Sága o Gróňanech* připisují objev Nového světa Islandčanovi Leifuru Eiríksonovi, synovi Eiríka Zrzavého, který přistál v zátocce Meadows na březích ostrova Newfoundlandu a tuto pevninu pojmenoval Vinland.¹⁴

Poslední vikinský král Magnus III. Norský (také Magnus Bosý) padl roku 1103 v bitvě s Iry v Ulsteru. Podle islandských pramenů se Seveřané účastnili už první křížové výpravy a roku 1108 započala pod vedením syna Magnuse Bosého Sigurda samotná výprava Norů, která směřovala přes Anglii, severní Španělsko a Gibraltar na Baleárské ostrovy. Ve španělských vodách svedli Norové několik vítězných bojů s Araby a v létě roku 1110 dorazili do Jafty, kde je přijal jeruzalémský král Balduin I., s jehož vojskem a dalšími křížáky se vydali osvobodit město Sidon. Po jeho úspěšném dobytí Norové, obohacení o kořist a poznání arabské kultury, odpluli do Cařihradu. Zde je pohostil byzantský císař Alexios I. Komnenos, který jim za jejich lodě daroval koně a na nich pak Seveřané v míru putovali domů přes Bulharsko, Maďarsko, Panonii, Švábsko a Bavorsko.¹⁵

Vikinské výpravy skončily koncem 11. století, kdy se v Normandii a Anglii dostali k moci silní vládci, kterým Norové a Dánové již vojensky nedostačovali. Seveřané, kteří navštívili pevninskou západní Evropu nebo Anglii, chtěli modernizovat své rodné kraje

¹¹ NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikingové*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 6. ISBN 978-80-86977-21-8.

¹² Tamtéž, str. 43-44.

¹³ Tamtéž, str. 33.

¹⁴ HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. *Dějiny Norska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 17. ISBN 80-7106-407-6.

¹⁵ Tamtéž, str. 30-31.

po vzoru bohatých zemí. Tato modernizace však vedla přes osvojení si myšlenkového světa zámožných cizinců, včetně jejich víry, která byla na rozdíl od germánského pohanství monoteistická. Ačkoliv stará víra nezanikla ze dne na den, ukázalo se být křesťanství vhodným základem nového společenského ideálu.¹⁶

¹⁶ BUSCK, S.; POULSEN H. *Dějiny Dánska*. 1. vyd. Přeložila Helena Březinová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, str. 20. ISBN 978-80-7106-908-9.

2. MYTOLOGIE SKANDINÁVSKÝCH GERMÁNŮ

2.1. Prameny germánské mytologie

Skandinávští Germáni měli společné náboženství, o jehož autentické podobě nevíme mnoho. Víme však o něm více než u ostatních Germánů.¹⁷ Původně měly mytologické představy jednotlivých germánských kmenů některé společné rysy, avšak pod vlivem křesťanství se vyvíjely rozdílně.¹⁸ Severská mytologie se dochovala především v písemných památkách, jež jsou pro její poznání klíčové. Jsou jimi Starší Edda (též nazývána Poetická či Saemundova Edda) a Mladší Edda (též Prozaická či Snorriho Edda), které vznikaly od 9. do 13. století. Starší Edda představuje obsáhlou sbírku anonymních mytologických a hrdinských písní, jejichž jádro si Islandčané přivezli z Norska a dále je rozšiřovali. Do dnešních dnů se dochovaly dva exempláře eddických písní zaznamenané ve dvou rukopisech, z nichž první obsahuje dvacet devět písní a nazývá se *Codex regius (Královský rukopis)* a druhý *Hauksbók*.¹⁹ Stejně jako ostatní poezie všech Starogermánů, je i poezie Starší Eddy složena aliteračním veršem, který neuzivá koncový rým. Zatímco Starší Edda je sbírkou anonymní, Mladší Eddu sepsal okolo roku 1220 islandský historik, básník a politik Snorri Sturluson (1179 – 1241). Svě dílo pojal jako příručku pro básníky, v níž převyprávěl množství mýtů, charakterizoval bohy a bohyně germánského panteonu a na základě písní Starší Eddy a dalších pramenů vylíčil pohanskou kosmogonii.²⁰

K dalším pramenům pohanské germánské mytologie lze zařadit runové nápisy Anglosasů a Skandinávců, písemné zprávy římských a řeckých autorů, stejně jako spisy křesťanských autorů, z nichž významné informace podal kronikář a geograf Adam Brémský, který ve své kronice *Činy biskupů hamburského kostela (Gesta Hammaburgensis Ecclesiae pontificum)* zachytil události v severní Evropě v dobách formování severských království, Norska, Dánska a Švédska. Dánský letopisec a duchovní Saxo Grammaticus (asi 1140 – 1220) je autorem nejvýznamnějšího díla *Gesta Danorum* o dějinách Dánska, které v latinském jazyce sepsal na zakázku biskupa

¹⁷ HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. *Dějiny Norska*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 18. ISBN 80-7106-407-6.

¹⁸ SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 14. ISBN 80-7198-138-9.

¹⁹ Tamtéž, str. 23.

²⁰ HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. *Dějiny Norska*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 19. ISBN 80-7106-407-6.

Absalona. Čerpat můžeme rovněž z norských a islandských ság, pohádek (zejména bratří Grimmů) i starých zvyků a obyčejů.

Z ojedinelých archeologických vykopávek, které se vztahují ke germánské mytologii, je za nejstarší považován tzv. sluneční vůz z Trundholmu. Tento nález učiněný v močále Seeland v Dánsku je 57 cm dlouhý, zlatým plechem potažený kultovní vůz z doby bronzové, který zpodobňuje sluneční kotouč se zapřaženým koněm. Dle výkladu mohli lidé tyto sluneční vozy tahat po poli, aby tak přiměli bohy k darování bohaté úrody.²¹

2.2. Starogermánská kosmogonie

Krátké svědectví o náboženských zvyklostech Germánů podal již Gaius Julius Caesar v šesté knize svého díla *Zápisky o válce galské*: „Germáni se od Galů svými zvyky velice liší. Nemají ani žádné druidy, kteří by se zabývali náboženskými záležitostmi, ani nepořádají žádné oběti. Z bohů uznávají jen ty, které mohou spatřit a jejichž darů skutečně užívají, totiž Slunce, Měsíce a Vulkána (*boha země*). O ostatních ani neslyšeli.“²² Nutno dodat, že toto líčení pochází z roku 53 př. n. l. a pohanské náboženství se u Germánů začalo vyvíjet v době bronzové v rozmezí let 1500 – 500 př. n. l.²³ Známary germánský panteon v čele s Odinem se těšil největší úctě až v době vikinské.

Kosmologický svět starých Germánů měl kruhový tvar a dělil se na tři různé světy, z nichž každý obýval jiný rod. V samém nitru tohoto kruhu se nacházel Ásgard, v němž přebývali bohové z rodu Ásů. Každý z těchto bohů měl dále svůj vlastní domov – Odin se usadil ve Valhale, Tór v Trudheimu, Heimdall v pevnosti Himinbjörg. Za tímto světem se rozkládal Midgard, svět lidí, který byl spojen s Ásgardem duhovým mostem Bifröstem střeženým bohem Heimdalem. Moře oddělovalo svět lidí a nehostinný vnější svět Utgard, kde se vyskytovali démoni a další stvoření spojená s chaosem. V onom moři žil obrovský had obepínající celý Midgard a kousáním do vlastního ocasu udržoval svět pohromadě.²⁴ Podle germánských představ se vně Midgardu rozkládal Jötunheim,

²¹ SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 19. ISBN 80-7198-138-9.

²² CAESAR, G. J. *Zápisky o válce galské*. Přeložil Jan Kalivoda. 1. vyd. Praha: NAŠE VOJSKO, 2009, str. 168. ISBN 978-80-206-1050-8.

²³ SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 16. ISBN 80-7198-138-9.

²⁴ FERGUSON, R. *The hammer and the cross. A new history of the Vikings*. 2.ed. London: Penguin Books Ltd, 2010, p. 22-23. ISBN 978-0-141-01775-4 .

kde měli svá sídla obři, kteří se zde podle četných zmínek živili lovem mořských ryb.²⁵ Do světa obrů se občas vydali i sami bohové, jak to zachybují některé mytologické písně. V eddické písni *Skírniho cesta* se dočteme o putování služebníka boha Freye Skírniho do světa obrů, kde si jeho pán na Gymiho dvorci vyhlédl krásnou dívku Gerd a zamiloval se do ní. Humorná *Píseň o Trymovi* líčí výpravu Tóra a Lokiho v ženském přestrojení, aby touto lstí získali zpět Tórovo kladivo, kterého se zmocnil obr Trym. V *Písni o Vaftrúdnim* soutěží obr Vaftrúdni a Odin ve znalostech mytologie.

Tyto světy spojoval nejposvátnější a věčně zelený strom jasan Yggdrasil, jehož koruna podpírala nebeskou klenbu a jeho kořeny pronikaly k podzemní říši s Urdiným pramenem, kde se setkávali bohové a kde tři ženy známé jako normy spřádaly osudy lidí i bohů. Hluboko pod třetím kořenem Yggdrasilu se rozkládala podsvětní říše Hel, které vládla stejnojmenná bohyně a kam přicházeli ti, kteří nezemřeli hrdinskou smrtí, nýbrž skonali vysokým věkem či nemocí. Podle mytologické představy světa Seveřanů se odvíjela i představa o něm z hlediska geografického. Jeden islandský rukopis přibližně z roku 1300 vypovídá o přesvědčení Seveřanů, že země je plochý disk, který je obklopen oceánem.²⁶

Vznik světa, sváry bohů a zánik světa líčí nejslavnější z eddických písní *Vědmina píseň*. Na úplném počátku před vznikem světa nebylo ničeho, jen prostého vakua, zející propasti Ginnungagap, z níž svět vzešel. Na úsvitu věků vládl praobr Ymi, který se zrodil v Ginnungagapu ze spojení ohně v podobě ohnivého světa Múspellheimu na jihu a ledu v podobě temného a ledového Niflheimu na severu.

*V úsvitu věků,
jen Ymi vládl,
nebylo moře
ni mohutných vln,
nebyla země,
ni nahoře nebe,
jen pustá, bez trávy
zela propast.²⁷*

²⁵ VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2006, str. 124. ISBN 80-7277-177-9.

²⁶ HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. *Dějiny Norska*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 18. ISBN 80-7106-407-6.

²⁷ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 25. ISBN 80-7203-533-9.

Ymi, praotec obrů, byl mohutné postavy a živil se mlékem pra-krávy Audhumly, která se zrodila z tajícího ledu z Niflheimu a živila se olizováním ojíňených kamenů slané chuti. Olizováním kamene z něj první den vystoupily vlasy, druhý den hlava a třetí den celý muž. Tento muž dostal jméno Búri a stal se praotcem božského rodu Ásů. Pro svoji heterogenost mohl Ymi zplodit autogamií další obry. Z těchto potomků pak vzešel rod obrů, který obýval svět Jötunheim.

Potomci Búriho, sourozenci Odin, Vili a Vé, se rozhodli Ymiho usmrtit, avšak jeho krev zaplavila celý svět a smrt v této potopě našli všichni obři kromě Ymiho vnuka Bergelmiho a jeho ženy. Z Ymiho těla následně stvořila trojice bratrů celý svět – z jeho masa zemi, z kostí hory, ze zubů a rozbitých kostí skály, z krve moře a řeky a z jeho potu jezera. Nebeskou klenbu tvořila obrova lebka, mračna vznikla z mozku vyhozeného do vzduchu, z Ymiho vlasů se zrodily stromy a z obočí stvořili bohové zemi lidí Midgard.

Když Búrovi synové Odin, Vili a Vé našli na pobřeží moře dva kmeny, stvořili z nich první lidský pár nesoucí jména Ask a Embla. Odin dvojici vdechl život, Vili je obdařil rozumem a pohybem a Vé jim daroval řeč a dva ze smyslů – zrak a sluch.²⁸

Stejně jako vznik světa lze i jeho zánik sledovat ve *Vědmině písni*:

*Slunce se tmí,
v moři zem tone,
do hlubin padají
hořící hvězdy,
plameny celý svět
pohlcují,
sahá žár ohně
k samému nebi.*²⁹

Ve staroseverské mytologii nejsou bohové nesmrtelní, nýbrž stejně jako lidé podléhají osudu, který jim splétají tři moudré norny. Osud bohů tedy dojde naplnění, proto se pro následnou apokalypsu užívá staroseverského výrazu *ragnarök* nebo-li „soumrak bohů“. Svět je tak předurčen k zániku, který je nevyhnutelný, ale zároveň s sebou přináší

²⁸ SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 14. ISBN 80-7198-138-9.

²⁹ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 38. ISBN 80-7203-533-9.

zrození světa nového. V ragnaröku je spolu s bohy zničená také celá příroda, která podlehne klimatické katastrofě a nastane krutá zima Fimbul, která vše pokryje sněhem a je složena ze tří po sobě jdoucích zim bez ostatních ročních období.³⁰ Země se bude zmítat v otřesech a ze dna rozbouřeného oceánu vystoupí had Midgard, který se v boji postaví proti bohům. Když se zřítí most Bifröst spojující božský Ásgard a lidský Midgard, zatroubí bůh Heimdall na roh Gjallahorn a povolá tak všechny Ásy a hrdiny do boje. Vlk Fenri, spoutaný bohy pro svoji nebezpečnost, zpřetrhá svá pouta. Všichni Ásové jedou do boje vedeni Odinem ve zlaté zbroji, jehož po boku doprovází dvacet sedm valkýr a padlí hrdinové z Valhaly. Na bitevní pláň Vigrid proti nim vyrazí vojsko v čele s Lokim, vlkem Fenrim a hadem Midgardem. Následně dojde k šesti rozhodujícím bojům mezi jednotlivými bohy a stvůrami. Odin padne v boji s vlkem Fenrim, Tór je otráven poté, co zvítězí nad hadem Midgardem, Frey podlehne ohnivému obru Surtovi, ve společném souboji naleznou smrt Heimdall a Loki, stejně jako bůh Týr a pes podsvětí Garm. V posledním šestém boji pomstí Odinovu smrt druhý nejsilnější z Ásů Vídar, roztrhne vlku Fenrimu tlamu a tak ho usmrtí. Po skončení bojů rozpoutá ohnivý obr Surt oheň Surtalogi, jenž sežehne celý svět. Jak je ale výše uvedeno, po ragnaröku se zrodí nová země s novými nebesy a přeživší lidský pár založí nové lidské pokolení. Někteří z bohů opět ožijí, setkají se na Idské pláni a mezi obyvateli nebe a země zavládne harmonie a věčný mír.³¹

2.3. Božský panteon

Ve starogermánské mytologii se vyskytují dva božské rody, které spolu vedly válku, nakonec však došlo k jejich prolnutí. K těmto rodům náleží Ásové považovaní za strůjce úkladů proti Vánům, jež náleží k druhému božskému rodu. Vánové oproti Ásům disponují mírumilovnější povahou a oblastmi jejich působnosti jsou plodnost a prosperita.

V eddické tradici je nejvyšším bohem Odin z rodu Ásů, Otec vševeškerenstva. V souvislosti s válečnými ctnostmi byl tento bůh ctěn u Germánů především jako bůh války, který válečníkům dodává odvahu v bitvě a padlým bojovníkům umožňuje usednout ve své síni Valhale, kde společně vyčkávají na poslední boj v apokalypse *ragnaröku*. Ti jedinci, které nezastihla hrdinská smrt na bitevním poli,

³⁰ KALWEIT, H. *Germánská kniha mrtvých*. Přeložil Miloslav Korbělík. 1. vyd. Praha: Eminent, 2003, str. 127. ISBN 80-7281-159-2.

³¹ SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 43-49. ISBN 80-7198-138-9.

odcházeli do říše mrtvých Hel. Odinově přízni se však netěšili jen válečníci, nýbrž byl rovněž patronem básníků, jimž poskytoval inspiraci a pro své magické schopnosti byl bohem magických kouzel. Odin byl svou povahou vznětlivý, lstivý a vždy ochotný vyvolat boj, vynikal svými převleky a svým oštěpem Gungnir vykonal první vraždu. Na druhé straně Odin neváhal obětovat své oko obru Mimirovi za oplátku, že se mohl napít z pramene moudrosti. Kult Odina je doložen u Anglosasů, Langobardů a Sasů, zatímco ve Skandinávii byl doložen poměrně málo. Patrně tedy tohoto boha uctívali především vyšší společenské vrstvy, vikingové a skaldové.³² Odin vystřídal v čele panteonu boha války Týra, po němž převzal také manželku.

Podle eddické písně *Výroky vysokého* získal Odin runové písmo, když devět dní a devět nocí visel probodnut oštěpem z posvátného stromu Yggdrasilu. Runy – germánské znakové písmo se poprvé objevilo ve 2. století n. l. na zbraních a sponách. Teorie o původu tohoto písma se různí. Dle jedné z teorií lze jeho původ nalézt v severoetruských abecedách, jiné teorie se přiklánějí k původu z latinské majuskule. Runové abecedě se říkalo futhark, podle prvních šesti run. Runy byly ryty do kamene, kosti, kovu i dřeva a dodnes se zachovalo přibližně pět tisíc runových nápisů od pevninské Evropy až po Grónsko.³³

K nejstarším germánským božstvům patří Odinův syn bůh Tór, rovněž z rodu Ásů. Podle mytologie byl tento bůh fyzicky nejzdatnějším bohem a jeho hlavním úkolem byla obrana bohů před nepřátelskými obry.³⁴ Tór byl bohem hromu a měl tak vliv na počasí a úrodu. Rovněž ochraňoval mořeplavce. Povahou byl přímočarý, nebojácný a poctivý a jeho kouzelné kladivo Mjöllni mu umožňovalo zvítězit v každém boji. Ačkoliv vynikal fyzickou silou, tak duševními schopnostmi nebyl příliš nadán, a tak mu na rozdíl od Odina byly lest a přetvářka cizí.³⁵ V kontrastu k Odinovi byl Tór uctíván běžným lidem, rolníky, bojovníky a námořníky, kteří ho jako vládce větru prosili o příznivý vítr.³⁶ Klasickým vyobrazením Tóra je udatný bojovník statné postavy, který v ruce třímá své mocné kladivo.

³² HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. *Dějiny Norska*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 20. ISBN 80-7106-407-6.

³³ VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2006, str. 184. ISBN 80-7277-177-9.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 60. ISBN 80-7198-138-9.

³⁶ Tamtéž.

Dalším bohem objevujícím se v mýtech a eddických básních je Loki, syn obrů přijatý do rodu Ásů. Loki neměl žádnou funkci a rovněž nebyl udržován žádný jeho kult.³⁷ Loki byl povahou lstivý, nepředvídatelný a neúnavný strůjce úkladů směřujících k pádu bohů. Jeho komplikovaný charakter z něj někdy činil přítele bohů, jindy se stal jejich zatvrzelým sokem. Loki také zavinil smrt krásného a milovaného boha denního světla Baldra, když přiměl jeho slepého bratra Höda, aby na něj vystřelil větvičkou jmelí. Podle legendy měl Loki zplodit s obryní Angrboudou tři děsivé stvůry: vlka Fenriho, mořského hada Midgarda a Hel, bohyni stejnojmenného podsvětí. Při apokalypse *ragnaröku* se nakonec Loki spojí se svými potomky a vše zmaří.³⁸

K hlavním starogermánským bohyním náležela Frigg, patronka manželství, rodinného života a mateřství. Byla Odinovou manželkou, nejváženější z Ásynjí a jako jediná z bohů znala osudy všech a mohla do nich v určité míře zasahovat. Tato původně promiskuitní bohyně se na severu Evropy transformovala ve spořádanou matku a bohyni manželské lásky.³⁹ Jako hlavní bohyně v norskó-islandských pramenech vystupuje Freyja z druhého božského rodu Vánů, do něhož patřil také Freyjin otec Njörd a bratr Frey, který byl zároveň jejím milencem. Freyje náležel patronát nad láskou a manželstvím, byla uctívána jako bohyně plodnosti a úrody a její moc se vztahovala i na zemřelé, neboť s Odinem sdílela padlé bojovníky, *einherje*.⁴⁰

Plně v souladu s mírumilovnější povahou svého rodu vládl i Frey a Njörd nad láskou plodností. Njörd kromě toho strážil mořeplavce.

Ve staroseverské mytologii existovala ještě celá řada bohů a bohyň, ale vedle nich se vyskytovaly také nižší mytické bytosti jako norny, tři tvůrkyně osudů: Skuld s vládou nad budoucností, Urd s vládou nad minulostí a Vernandi s vládou nad přítomností. V průběhu života mohl člověk spatřit fylgju, mytickou bytost zvířecí či ženské podoby, mj. ochránkyni a pomocnici žen při porodu⁴¹ a do osudu válečníků na bitevním poli zasahovaly valkýry, „bojovné panny“⁴², které rozhodovaly, kdo v boji padne a ve zbroji, na koních provázely duše padlých do Valhaly. V přírodě pak žili álfové, kteří údajně

³⁷ SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 62. ISBN 80-7198-138-9.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2006, str. 75. ISBN 80-7277-177-9.

⁴⁰ HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. *Dějiny Norska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 20. ISBN 80-7106-407-6.

⁴¹ VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2006, str. 76. ISBN 80-7277-177-9.

⁴² KALWEIT, H. *Germánská kniha mrtvých*. Přeložil Miloslav Korbelík. 1. vyd. Praha: Eminent, 2003, str. 125. ISBN 80-7281-159-2.

byli prvními králi severských národů a ze smíšených manželství álfů s pozemskými ženami vzešli pololidé – hrdinové, kteří převzali vládu po álfech a takto vznikly první šlechtické rody odvozující svůj původ od nadpozemských králů.⁴³ Obři žili většinou v horách, existovali však i mořští obři a ohniví obři, kteří pobývali v ohnivě oblasti Múspellheimu. V chladné, ledové oblasti Niflheimu pak měli svůj domov ledoví obři. Jiné pokolení obrů se později povzneslo mezi bohy a vznikl tak božský rod Vanů přebývajících ve Vanenheimu. Obři byli blízkými příbuznými Ásů, ale mezi oběma rody panovalo nepřátelství a při zániku světa se Ásové a zmíněné skupiny obrů navzájem pozabíjí.⁴⁴

Rod trpaslíků byl mladší než obrů a bohů. Ságy popisují trpaslíky jako bytosti malého vzrůstu, stařeckého a ošklivého vzezření, ale s bystrým rozumem a moudrostí. Trpaslíci hospodařili v nitru země či jeskynních hor a díky tomu měli přístup k rudám a dalším kovům, v jejichž zpracování dosáhli mimořádné úrovně.⁴⁵ Bohům vyrobili mnoho vzácných předmětů: trpaslíci Brokk a Sindri zhotovili pro Tóra kladivo Mjöllni, pro Odina ukovali zlatý prsten Draupni, ze kterého každou devátou noc skane osm stejných prstenů a věnovali mu také oštěp Gungni, který nikdy nemine cíl. Pro boha Freye trpaslíci vytvořili z prasečí kůže zlatého kance zvaného Gullinbursti, jenž běhá po vodě i vzduchem a Sindri a Brokk mu věnovali nejrychlejší loď se stálým větrem v plachtách Skíðbladni. Čtyři trpaslíci zhotovili pro bohyni Freyju náhrdelník Brísingamen, za což mohl každý z nich strávit s Freyjou jednu noc. Dále od trpaslíků pocházely Sifiny zlaté vlasy, řetěz Gleipni a skaldská medovina, která propůjčovala moudrost a básnické nadání a Odin ji opatroval Ásům a lidem.⁴⁶

Pohanské náboženství začalo ve Skandinávii pozvolna upadat během vikinské éry v důsledku stále početnějších kontaktů s křesťanstvím, na které se křesťanští misionáři snažili obracet vikingsy doma i v jejich zámořských osadách. Jelikož měli křesťané často zakázáno obchodovat s pohany, přijímali vikingové ve vlastním zájmu tzv. první požehnání, kdy byl viking poučen o křesťanské víře a dostal požehnání. Tím se stal pro křesťany přijatelným obchodním partnerem, ale on sám mohl dále vzývat pohanské bohy, neboť nebyl pokřtěn. Později se ve sjednocených severských královstvích křesťané obraceli s konverzí přímo na krále a nechali na něm, jakým způsobem rozšíří

⁴³ Tamtéž, str. 37.

⁴⁴ Tamtéž, str. 31-32.

⁴⁵ SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996, str. 76. ISBN 80-7198-138-9.

⁴⁶ KALWEIT, H. *Germánská kniha mrtvých*. Přeložil Miloslav Korbělík. 1. vyd. Praha: Eminent, 2003, str. 289. ISBN 80-7281-159-2.

křesťanství mezi svým lidem. „První křesťanští králové byli vikingové, kteří měli čilé styky s anglickými králi a podstoupili křest v Anglii. Šíření křesťanství se stalo součástí jejich boje o moc.“⁴⁷ Přibližně do roku 1000 tak formálně přijalo křesťanskou víru Norsko, Grónsko, Island, Grónsko, Orkneje a Faerské ostrovy. Na Islandu se o přijetí křesťanství hlasovalo na shromáždění allthingu, jímž bylo pohanské vyznání zakázáno. Pohanská víra starých Seveřanů však ve Skandinávii přežila až do 12. století.⁴⁸

⁴⁷ HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. *Dějiny Norska*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 23. ISBN 80-7106-407-6.

⁴⁸ NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikingové*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 76. ISBN 978-80-86977-21-8.

3. ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY ZBRANÍ GERMÁNSKÝCH VÁLEČNÍKŮ

Staří Germáni se těšili velkému zájmu ze strany Římanů zejména jako válečníci, se kterými se římské legie často střetávaly. Zatímco o výzbroji Germánů věrohodně vypovídají archeologické nálezy, naše představy o taktice a způsobu boje utvářejí pouze historické zprávy. Významné je v tomto ohledu opět dílo římského vojevůdce a politika Gaia Julia Caesara ve svém díle *Zápisky o válce galské*.

V době předřímské a římské se germánští pěší bojovníci ve výzbroji příliš nelišili od jezdců. Taktika Germánů neznala samostatné útoky jízdy, neboť se jezdci i pěší vzájemně kryli. Z dochovaných vyobrazení na římských památnících a z archeologických nálezů se jeví jako nejobvyklejší zbraň kopí, které sloužilo nejen jako bodná zbraň, ale menší oštěpy se užívaly také k vrhání, proto jich měl bojovník hned několik. Germáni považovali kopí za znak svobodných mužů a často mu dávaly jméno. V boji zblízka se uplatňovala právě kopí a rovněž meč, jímž však nebyl vyzbrojen každý bojovník. Meče byly krátké jednosečné i dlouhé dvojsečné, které někdy dosahovaly délky až 110 cm, ale protože příliš dlouhý meč představoval v boji spíše překážku, kovaly se pro boj s římskými legionáři meče kratší s délkou mezi 50 – 65 cm. Dvojsečný meč, tzv. *spatha*, byl velmi ceněnou, nikoliv však obvyklou zbraní. Délka čepele se pohybovala mezi 75 – 95 cm. Vzácny výskyt v hrobech nasvědčuje tomu, že meč vlastnili jen ti z nejvznešenějších ze svobodných mužů.⁴⁹ Hroty kopí a čepele mečů Germáni často zdobili různými vbíjenými vzory či leptáním.⁵⁰ Ochranu před šípou, oštěpy i v boji zblízka poskytoval dřevěný štít s okovaným okrajem a železnou puklicí uprostřed, která chránila ruku držící štít za rukojeť v prostředním otvoru. Germáni s oblibou své štíty zdobili rozličnými barvami, z nichž velmi oblíbená byla barva červená. Luk ve výzbroji Germánů začal nabývat na významu od 3. Století n. l., ovšem nesloužil pouze bojovým účelům, nýbrž pravděpodobně také patřil ke sportovním hrám mladých germánských šlechticů.

Tacitus ve svém díle *Germania* uvádí, že při významných událostech byli Germáni vždy ozbrojeni a dospívajícím mladíkům, kteří již dosáhali bojovosti se při veřejném shromáždění slavnostně předávalo kopí se štítem.

⁴⁹ SCHLETTE, F. *Germáni- mezi Thorsbergem a Ravnou*. Přeložil Lubomír Košnar. 1. vyd. Praha: Orbis, 1977, str. 153. ISBN 11-065-77.

⁵⁰ Tamtéž, str. 144.

Nebyly to však jen zbraně a taktika, které ovlivňovaly výsledek boje. Úspěch či neúspěch v bitvě se vázal rovněž na charakter války a její společenské pozadí, od čehož se odvíjela morálka bojovníků. Zatímco římsí legionáři bojovali pro moc a slávu římského impéria a motivací jednotlivců byla vidina kořisti či získání vyšší vojenské hodnosti, Germáni nasazovali své životy v zájmu svého kmene, své rodiny i sebe samého. Snad pro tento důvod vynikali Germáni nad římskými vojáky právě morálkou, jak se o tom zmiňují mnohé záznamy germánských válek.⁵¹

3.1. Výzbroj severských vikingů

Naše dosavadní poznatky o zbraních a výzbroji v době vikinské jsou v největší míře založeny na nepočetných archeologických nálezech, dobových vyobrazení na obrazových kamenech, ságách a eddických hrdinských písních, v nichž je často boj či válečné tažení ústředním tématem. Tři písně o Helgim, statečném hrdinovi, odrážejí svět vojenských družin králů a velkolepých bitev. Sága o Ragnarovi Huňaté Nohavici vypráví příběh skutečně žijícího vikinga Ragnara, který v roce 845 přepadl a dobyl Paříž, a vykresluje tak život a mentalitu vikingů, včetně motivace k dobývání cizích území a k boji, v němž bylo možné nalézt slávu.

Archeologické nálezy a ságy sice poskytují mnoho vodítek ohledně života severských válečníků, ale nabyté znalosti jsou příliš útržkovité, aby daly za vznik jistému a bezvýhradnému obrazu severských válečníků. Existuje např. pouze jediná přilba nalezená u norského Gjermundbu, kterou lze s jistotou označit jako „vikinskou“. Má brýlové hledí s malým nánosníkem a stopy kroužkového závěsu. Z vyobrazení většiny bojovníků na tapiserii z Bayeux je možné usuzovat na nejčastější ochranné odění válečníků v 10. a 11. století – sestávalo z kónické (také normanské) či jednoduché přilby, kroužkové zbroje či vycpávané haleny.⁵² Většina dochovaných hmotných pozůstatků pochází z archeologických nalezišť Haithabu, Moosgard, Birka, Roskilde, Lindholm Hoeje, Gokstadu, Skuldelev, York a Gjermundbu. Tyto pozůstatky v kombinaci s písemnými prameny dokreslují mnohé aspekty života a kultury vikingů, ale chybné a neodborné interpretace některých nálezů či vyobrazení zasely do povědomí veřejnosti mnohé mýty, které nijak neulehčují snahu ukázat staroseverské národy ve

⁵¹ SCHLETTE, F. *Germáni- mezi Thorsbergem a Ravennou*. Přeložil Lubomír Košnar. 1. vyd. Praha: Orbis, 1977, str. 148. ISBN 11-065-77.

⁵² EMBLETON, G. *Oděv a zbroj vojáka ve středověku*. Přeložil Pavel Toman. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 4. ISBN 978-80-86977-12-6.

skutečné podobě.⁵³ Jedním z těchto stále přezívajících mýtů je vikinská helma s rohy nebo křídly. V boji bylo nutné, aby meč protivníka při zásahu z helmy sklouzl, proto měly helmy oblý tvar a pokud možno hladký povrch. I když by takové rohy mohly sloužit k zastrašení nepřátel, skutečné nebezpečí by znamenaly pro nositele takové přilby, neboť by se rohy mohl zaplést do čehokoliv, s čím by se setkal, nehledě na možné poranění svých spolubojovníků. Zasekl-li by se protivníkův meč mezi rohy, mohl by tím bojovníkovi snadno zlomit vaz. Dosavadní archeologické nálezy helmic nikterak nenasvědčují tomu, že by rohaté nebo okřídlené helmy tvořily součást výzbroje vikinských válečníků.⁵⁴

Stejně jako oděv Skandinávců odrážel jejich společenské postavení, tak i zbraně vyjadřovaly určitý společenský status. Existovaly proto velké rozdíly mezi bohatými, aristokratickými bojovníky a obyčejnými muži. Právo nosit zbraně měli svobodní muži, kteří obvykle vlastnili malé hospodářství. Tito muži dobrovolně vstupovali do služeb majetnějších hersirů (bohatých sedláků s vlastní půdou) či šlechtických jarlů, jež organizovali loupeživé výpravy. K těmto výpravám se rovněž připojovali venkované, kteří byli vázání poddanstvím vůči určitému hersirovi a mohli tak ze své chudoby uniknout získáním skutečného bohatství. Na moře tedy odcházeli jak rolníci, tak šlechtici, jejichž výpravy oslavují ságy a básně nejvíce.

Každý viking se musel o svoje zbraně postarat sám. Vybavení většiny bojovníků tedy pocházelo z jejich vlastní domácnosti – nejčastěji odcházeli se sekerou a saxem (nožem s jedním ostřím, jehož delší varianta o délce 75 cm sloužila zejména pro bojové účely). Sekery běžně severanům sloužily ke štípání dřeva, byly tedy k dispozici i těm nejchudším svobodným válečníkům. Používala se klasická dřevorubecká sekera, „bradatice“ s dolů protaženým ostřím, malá vrhací sekera zvaná franciska a obávaná dánská sekera, jež sloužila přímo jako zbraň a její násada dosahovala až 180 cm. Silný muž s ní dokázal jednou ranou srazit jezdce z koně nebo roztřístit šíty.⁵⁵ Ačkoliv šlo o velmi prostou zbraň, stala se právě sekera symbolem vikinského válečnictví a strachu, který vikingové rozsávali v řadách svých nepřátel.

⁵³ NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikingové*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 3. ISBN 978-80-86977-21-8.

⁵⁴ ELSNER, H. *Vikingové*. Přeložila Lucie Šnajdrová. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006, str. 26. ISBN 80-7238-500-3.

⁵⁵ NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikingové*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 16. ISBN 978-80-86977-21-8.

Dalšími nejčastěji užívanými sečnými a bodnými zbraněmi byly oštěp a kopí, zvláště díky snadnému a levnému způsobu zhotovení. Na hrot postačilo malé množství železa, neboť se jejich délka pohybovala od 20 do 60 cm. Ratiště kopí mohlo dosahovat délky až tří metrů. Válečník zpravidla nosil několik kopí, která v případě potřeby vrhal nebo využil v přímém boji. Rána zasazená drženým kopím měla větší intenzitu a bojovníka před ní nemusela ochránit ani kroužková košile. Statný muž jím mohl na velkou vzdálenost prorazit i nepřítelův štít.

K boji na dálku si vikingové opatřovali luky, které jim byli rovněž snadno dostupné, neboť s nimi vyraželi na lov. Seveřané se v lukostřelbě cvičili od dětství při hrách a právě na lovu, v bitvě tedy byli lukostřelci cennou pomocí. V severoevropských bitvách zaujímali lučištníci pozici pravděpodobně za řadami bojovníků s meči a sekerami a na nepřátele stříleli ve vysokém úhlu, takže šípy dopadaly do řad protivníků shora.

Meč byl jedinou zbraní, kterou Seveřané speciálně zhotovovali pro smrtící účely. Jelikož šlo o nejdražší zbraň, symbolizoval meč vysoké postavení a bohatství svého majitele. Zatímco se řadový válečník musel spokojit se sekerou, kopím a saxem, bohatý vikinský hersir a náčelník se mohl pyšnit vlastním mečem, kterému obvykle dal jméno a jílec a záštitu nechal bohatě ozdobit ornamenty z mědi či stříbra. Čepele mečů byly zpravidla dvousečné s délkou až 90 cm. Nejlepší čepel z damaskové oceli vyráběli franští zbrojíři z Porýní, přičemž z dochovaných nálezů v hrobech skandinávských válečníků je nám znám jeden z nejlepších kovářů jménem Ulfberth, který právě svým jménem opatřoval ukované čepel. Stejně jako sekera a sax se i meč připevňoval na opasek, a to v dřevěné pochvě potažené kůží s naolejovaným materiálem uvnitř, který zabraňoval zreznutí meče. Dobře tvarovaná čepel a nižší hmotnost umožňovala lepší manipulaci meče jednou rukou, takže druhou rukou se válečník chránil štítem nebo zasazoval rány delším saxem.⁵⁶

K ochrannému vybavení patřily zejména dřevěné štíty kulatého tvaru s železnou puklicí uprostřed, která chránila vnitřní drážadlo. Stejně jako Germáni v době římské i vikingové zdobili své štíty různými barvami a ornamenty. Bohatě zdobené štíty náležely opět těm nejbohatším mužům.⁵⁷ Místo kovové obruby mohl být štít lemován kůží. Od majetnosti bojovníka se rovněž odvíjela jeho zbroj, která byla velmi důležitá, neboť i centimetrová sečná rána byla nebezpečná kvůli případným infekcím a otravě krve. Hlavu obvykle

⁵⁶ AGER, B. *Viking weapons and Warfare*, BBC History. [online].[Cit. 2013-02-02] Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/weapons_01.shtml

⁵⁷ ELSNER, H. *Vikingové*. Přeložila Lucie Šnajdrová. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006, str. 26. ISBN 80-7238-500-3.

chránila dražší železná či kožená helma. Jak již bylo na začátku této kapitoly zmíněno, jediná prokazatelně vikinská helma byla nalezena u Gjermundbu v Norsku. Od roku 900 se u mnohých vikingů rozšířila tzv. spangenhelm, přilba se špičatějším zvonem a nánosníkem vyrobená ze čtyř kovových plátů. Nedlouho po ní se objevila kónická přilba sestávající z jednoho kusu železa. Stejně jako meč nebyla železná helma samozřejmostí, u většiny mužů chránila hlavu kožená čepice.⁵⁸

Nákladnost výroby kroužkové košile z ní činily cenný majetek předávaný z generace na generaci. Pod tuto košili musel viking obléci ještě tzv. gambeson, kabátec ze dvou vrstev vlny, kůže či lněného plátna, vycpaný ovčím rounem, který především zabraňoval zranění od proniknuvších rozlomených kovových kroužků. Méně majetní jedinci mohli užívat kožený gambeson jako náhradu kroužkové košile.⁵⁹ Chudý viking však odcházel do boje oděn do obyčejné tuniky, kalhot, kožených bot a v zimních měsících oblékal vlněnou tuniku či plášť.

Nejoblíbenějším zvířetem vikinga byl kůň, který spolu se psem následoval vikinga nejen na pozemské pouti, ale často také na té posmrtné. V bývalém vikinském obchodním středisku Birka ve Švédsku objevili archeologové v jednom z hrobů uzdu z řemenů postříbřených bronzovými cvočky. Na dánském ostrově Langlelandu odkryli ostruhy a třmeny patřící vikinskému náčelníkovi.⁶⁰ Ne nezajímavý je také fakt, že Odin jezdil na osminohém šedém koni smrti jménem Sleipnir.⁶¹

3.2. Taktika boje

Základní bitevní formací v době vikinské byla tzv. štítová hradba (*skjaldborg*). Válečníci se seřadili těsně jeden vedle druhého, tak aby se zvednuté štíty vzájemně dotýkaly či překrývaly. Rány mečem a sekerou musely být vedeny nad zvednutými štíty, v první linii tedy lépe jako zbraně posloužil sax, jímž mohli bojovníci zasazovat protivníkům bodné rány. Za první řadou štítonošů byli připraveni kopiníci a bojovníci s dlouhými sekerami a zadní řady formace obsadili lučištníci. Při střetu dvou štítových hradeb se válečníci snažili nejdříve oslabením první linie vytvořit mezery mezi štíty a

⁵⁸ AGER, B. *Viking weapons and Warfare*. BBC History. [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/weapons_01.shtml

⁵⁹ NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikings*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 24. ISBN 978-80-86977-21-8.

⁶⁰ BRØNDSTED, J. *Vikings – sága tří staletí*. 1. vyd. Přeložila Jana Hendrychová. Orbis, Praha, 1967, str. 93.

⁶¹ PUHVEL, J.: *Srovnávací mythologie*. Přeložil Václav Pelíšek. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. str. 230. ISBN 80-7106-177-8.

tímto způsobem pak formaci prorazit. Vikingové byli navíc schopni zaútočit z boku např. ze skrytu lesa a prolomit oslabené linie nepřítele v klínové formaci zvané „kančí hlava“, kde dva muži tvořili první linii, tři druhou atd.⁶² Podařilo-li se formaci takto významně narušit, nastal čas pro vůdce, aby své bojovníky přeskupil a pokusil se ještě zvrátit výsledek bitvy. Jestliže však vůdce padl, snažili se většinou netrénovaní muži z bojiště uprchnout nebo byli zabiti.

Úspěchy vikingů v bitvách a velké obavy z jejich útoku se zdají v rozporu s jejich jednoduchými zbraněmi, které v největší míře pocházely z obyčejných domácností, kde sloužily k hospodářským pracím – sekera ke štípaní dřeva, kopí a luk k lovu, sax pro rozličné domácí práce. Tajemství vikinského válečnictví je tedy třeba hledat jinde než v sofistikované výzbroji, která by jim snad poskytla výhody nad běžně užívanými soudobými zbraněmi. Vikingové především prokazovali velkou schopnost přizpůsobit se neznámým podmínkám při vpádu do otevřené krajiny i při dobývání opevněného města. Po svých předcích zdělili vitálního vojenského ducha, tzv. *furor teutonicus*, jenž dával sílu a odvalu i těm, kteří nebyli zuřivými válečníky jako berserkové.⁶³ Vliv vikingů by však patrně zůstal minimální bez proslulých plavidel a výborné znalosti moře, jakou v tehdejší světě nikdo jiný nevynikal. Specializovaní stavitelé lodí zdokonalili válečné plachetnice natolik, že se staly rozhodující zbraní své doby. Díky hlubokému ponoru je lidé na pevnině většinou spatřili příliš pozdě na to, aby mohli vzdorovat rychlému útoku a ani dobrý výhled z kruhových věží, jaké lidé stavěli u kostelů a klášterů v Irsku, neposkytoval záruku včasného varování před blížícími se vikingy.⁶⁴ Snad tedy nenadállost a intenzita útoků mužů zocelených nelehkým životem a nehostinnou severskou krajinou, jimž navíc koloval v žilách válečný um předků, stojí za dobovačnými úspěchy skandinávských mořeplavců, obchodníků a válečníků.

⁶² BENNET, M.; BRADBURY, J.; DEVRIES, K.; DICKIE, I.; JESTICE P. *Bojové techniky středověkého světa*. Přeložil Ing. Josef Bartoň. 1. vyd. Praha: Deus, 2007. str. 19. ISBN 978-80-86215-96-9.

⁶³ HASKINS, H. CH. *Normani v evropských dějinách*. Přeložil Tomáš Klimek. 1. vyd. Praha: H&H, 2008, str. 47. ISBN 978-80-719-071-2.

⁶⁴ ELSNER, H. *Vikingové*. Přeložila Lucie Šnajdrová. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006, str. 24. ISBN: 80-7238-500-3.

4. ROLE ZBRANÍ VE STAROSEVERSKÉ LITERATUŘE

V této kapitole se pokusíme archeologickou evidenci doplnit doklady literárními. Již jsme se zmínili, že zejména v době vikinské dodávala válečníkům odvahu víra v to, že padnou-li na bojišti hrdinskou smrtí, vstoupí do síně Valhaly, kde se svými druhy budou moci vyčkat na poslední boj a znovu hrdinně tasit zbraně. Hrdinové, které Odin vybral, aby zemřeli v boji, považovali tuto volbu za poctu. Staří válečníci, kteří umírali doma, se nechávali rituálně poranit zbraní. Jak atraktivním místem se Valhala zdála být válečníkům, dokládá *Píseň o Grymnim*:

*Snadno poznají,
kdo k Odinovi přijdou,
jeho skvělou síň:
z kopí je zdělán krov,
ze štítů střecha síně,
brněním se lavice lesknou.*⁶⁵

K Valhale se ve staroseverské mytologii neodmyslitelně pojí bojovné ženy - valkýry. Valkýry vybíraly mezi bojovníky na bitevním poli ty, kteří padnou a doprovázely jejich duše do Valhaly. Postupně byly stále častěji zobrazovány jako ozbrojené statné ženy v brnění a nesoucí štíty, které se na koních prohánějí po oblacích. *Vědmina píseň* je zachycuje následovně:

*Zřela valkyrje,
válečné ženy,
hotové k jízdě
v junáků svět.
Skuld měla štít,
Skögul ji následovala,
Guán, Hild, Göndul i Geirskögul...*⁶⁶

⁶⁵ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 48. ISBN 80-7203-533-9.

⁶⁶ Tamtéž, str. 32.

Valkýra v plné zbroji jistě nebyla obrazem germánské ženy, neboť ačkoliv se muži a ženy těšili obdobné vážnosti, jejich role byly striktně rozděleny. Vypovídají o tom především vybavení hrobů, neboť v ženských hrobech se vyskytuje kuchyňské náčiní, vřetena a další předměty vážící se k vybavení domácnosti, zatímco v hrobech mužů převažují zbraně, předměty k lovu, rybolovu a další nářadí.⁶⁷ Tyto mytické válečné ženy tedy nevypovídají nic o společenských poměrech. Jelikož byly zprvu zobrazovány jako bohyně tkající spletité osudy a lze-li tkaní připodobnit k bitvě stejně jako životním procesům, neboť v obou případech je vše propojeno se vším a smrt je předurčena tkaním, představovaly valkýry princip ukončení života se všemi jeho spletitými příčinami.⁶⁸ V germánských válkách o svém osudu člověk nerozhodoval sám, život a smrt závisely na Odínově rozhodnutí, který se jako nejvyšší bůh nemohl mýlit. Válka a smrt přinášely možnost putovat do božského Asgardu, nad něhož lepší a úctyhodnější místo neexistovalo. Kdo zemřel mimo bitevní pole, přirozenou smrtí či nemocí, putoval k bohyni Hel do její nehostinné podsvětní říše. Tam však nepanovalo žádné veselí, neozývaly se žádné hrdinské písně. Přes všechnu krutost tak skrývala germánská válka spirituální charakter, v němž byla smrt heroickým aktem.⁶⁹

V jedné z vikinských hrobek objevené na Hebridách se našel meč, kopí a válečná sekera – toť vhodný symbol toho, že vikinský válečník doufal pokračovat ve svém údělu také na onom světě.⁷⁰ Ovšem už na tomto světě si měl muž hledět své zbraně, tak jak z ní rada ve *Výrocích Vysokého*:

*Na volném poli
ani na krok
nepouštěj z ruky zbraň.
Neboť není jisté,
nebude-li cestou
muži zapotřebí meč.⁷¹*

⁶⁷ NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikingové*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 74. ISBN 978-80-86977-21-8.

⁶⁸ KALWEIT, H. *Germánská kniha mrtvých*. Přeložil Miloslav Korbělík. 1. vyd. Praha: Eminent, 2003, str. 342 - 345. ISBN 80-7281-159-2.

⁶⁹ Tamtéž, str. 51.

⁷⁰ HASKINS, H. CH. *Normani v evropských dějinách*. Přeložil Tomáš Klimek. 1. vyd. Praha: H&H, 2008, str. 45. ISBN 978-80-719-071-2.

⁷¹ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 48. ISBN 80-7203-533-9.

Byl-li podstatou vzniku světa kosmický boj, pak podstatou bojovníka byla statečnost umožňující jedinci vystoupit na samý vrchol života či naopak dostat se na jeho konec, tedy zahynout. Zemřít se „ctí a slávou“ znamenalo bojovat do posledního dechu, zasadit nepříteli tvrdý úder a poslat několik svých soků do podsvětní říše. Vzdor přesile Germán neustoupil, nenechal se ovládnout strachem ani úzkostí. Svoji hrdost promítl do představy společného, majestátního zániku hrdinů a bohů.⁷² Snad jen obava z neslavné smrti v ústraní dokázala v mysli germánského bojovníka vyvolat neklid. I výkon moci dříve předpokládal statečnost a kuráž, a tak ani bohové neuplatňovali autoritu slova.⁷³ Vikinský svět nebyl žádným idylickým místem. Všední dny určovaly kmenové sváry, dlouhé námořní plavby se všemi jejich nebezpečími a boje šlechtických rodů o moc a bohatství. Panovalo přesvědčení, že země vznikla v krutém boji mezi bohy a obry i mezi bohy samotnými. Ženskému prvku, bohyním, je zde vyhrazeno jen malé místo. Vše je zkrátka boj, neboť vše bylo původně chaosem.⁷⁴ Není tedy divu, že ke dvěma nejdůležitějším bohům pozdějšího germánského panteonu náleželi Odin a Tór, ke kterým se nejen válečníci a mořeplavci obraceli se svými prosbami. Oba tito bozi vlastnili mocné zbraně neminoucí cíl, jež jim zhotovili trpaslíci.

4.1. EDDICKÉ PÍSNĚ MYTOLOGICKÉ

Mytologické písně Starší Eddy se staly velmi cenným pramenem pro zkoumání germánské mytologie a jsou o to významnější, že se oproti hrdinským písním u jiných než skandinávských Germánů nevyskytují. V době vzniku eddických písní byli bohové zcela zlidštěni a více než o niterné víře v božstva svědčí o básnické fantazii. Zachycují události ze života bohů, jež odrážejí život lidí – jejich spory, boje, hodování i milostná vzplanutí.⁷⁵ Zbraně se v těchto písních váží k severským bohům a dle toho plní specifické funkce.

4.1.1. Kladivo Mjöllni

Jedním z hlavních atributů boha Tóra bylo kladivo zvané Mjöllni skute trpaslíky Sindri a Brokkem. Jak již bylo uvedeno, toto kladivo nikdy nemine cíl a bůh ho vrhá v podobě

⁷² MISKOTTE, K. H.: *Edda a Tóra*. Přeložili Jan A. Dus a Hans P. van der Horst. 1. vyd. Benešov: Eman, 2004, str. 125. ISBN 80-86211-34-7.

⁷³ Tamtéž, str. 164-169.

⁷⁴ SCHLETTE, F. *Germáni – mezi Thorsbergem a Ravennou*. Přeložil Lubomír Košnar. Praha: 1. vyd. Orbis, 1997, str. 210. ISBN 11-065-77.

⁷⁵ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 14. ISBN 80-7203-533-9.

blesku. Po přesném zásahu se vždy Tórovi navrátí zpět do ruky. Rukojeť kladiva je však příliš krátká, a tak ho i Tór může uchopit jen ve své železné rukavici. Kladivo se mohlo objevovat v podobě sekery, palice či kříže zahnutého proti směru hodinových ručiček připomínající indické znamení „šťěstí“ svastiku.⁷⁶ Tór se pravidelně utkával s obry, jak o tom zpravují staroseverské písně, a právě kladivo sloužilo k jejich likvidaci, která ač nebyla příjemnou prací, byla nutná v rámci vítězství pořádku nad chaosem. Proto museli Ásové neprodleně zasáhnout, když se kladiva Mjöllni zmocnil sám král obrů Trym. Za tento neomalovaný skutek se Tór obrům náležitě pomstil s pomocí Lokiho a Isti, kterou humorně líčí *Píseň o Trymovi*. Na závěr píseň praví:

*Mrtvá se skácela
obrova sestra,
jež na nevěstě náhrdelník chtěla.
Místo kruhů kutou ránu
kladivem dostala
tursova dcera.
Tak mlat zpět získal Odinův syn.⁷⁷*

Tór musel získat od obrů své kladivo zpět a znovu nastolit řád a rovnováhu, která byla tímto činem narušena. Kladivo neposloužilo k prostému násilnému činu bez opodstatnění – rána kladivem vyrovnala misky vah do správného poměru a dříve, než-li později, přemohla počínající chaos, který by nastal při setrvání kladiva v ruce obrů a z toho plynoucího oslabení Ásů.

V dialogické básni *Lokiho pře* osočuje Loki na hostině šestnáct bohů a bohyň z různých neřestí a zbabělosti, než zasáhne Tór a důrazně vyzve Lokiho k zanechání invektiv:

*„Mlč, klevetníku,
nebo mé kladivo ti
rázem rozdrtí lebku.
Hlavu ti srazím
horkou z ramen,
a konec bude tvým hanebným kouskům.“⁷⁸*

⁷⁶ PUHVEL, J.: *Srovnávací mythologie*. Přeložil Václav Pelíšek. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. str. 235. ISBN 80-7106-177-8.

⁷⁷ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str 155. ISBN 80-7203-533-9.

Loki v prvních chvílích nedbá Tórova zastrašování, a tak bůh svoji výhružku třikrát zopakuje. Loki nakonec Tórovi ustoupil, načež ho Ásové potrestali spoutáním střevy jeho syna Nara. Ač sám Loki ustal ve svém nepřístojném jednání z obavy Tórovy prchlivosti, nezpůsobilo mu kladivo žádnou úhonu. Tór pomocí svého kladiva znovu zjednal pořádek, nenechal dále hanět nejvyšší bohy a obnovil patřičný respekt, který jim náleží. Kladivo nevede k případné úhoně zbytečně – obnovuje správný chod věcí a potlačuje jejich přílišné vychýlení nesprávným směrem.

V Písni o Hymim se Tór s obrem Hýmim vydává na rybářskou výpravu a se svým kladivem vykoná tento čin:

*Statečně táhl
silný Tór
jedovatou saň
junácky k lodi:
udeřil kladivem
ohyždnou hlavu
vlastního bratra
zhoubného vlka.⁷⁹*

Bratrem zhoubného vlka je mořský had Midgardson, kterého se Tór rozhodl přemoci, neboť představoval velké nebezpečí pro Ásy i lidské pokolení. Had nakonec vyvázl, důležitější však je, že Mjöllni stejně jako v předchozích případech není užito k bezdůvodnému násilí či k nějakému krvavému aktu pro potěchu. Had Midgard představoval skutečnou hrozbu a chtěl-li ho Tór usmrtit, pak to bylo v zájmu zkrocení chaosu ohrožujícího vše živé. Mjöllni není zbraní pro skutky hodných reků na bitevním poli, neprolévá krev pro vítězství a slávu, Tór s ním totiž plní dalece složitější úkol – potlačuje s ním nebezpečnosti, která před ragnarökem nesmějí ohrozit celistvost světa a harmonii v něm ustanovenou na samém počátku věků.

Podle staroněmeckého práva představuje vrch kladivem svátostné stvrzení koupě, v severních a jižních oblastech se kladivem žehnilo nevěstě a sedláci jej zobrazovali při slavnostech nad zásobami jídla. Mjöllni má tak zázračnou moc, že dokáže vzkřísit mrtvé

⁷⁸ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str 142. ISBN 80-7203-533-9.

⁷⁹ Tamtéž, str. 127.

k životu. Bytí bylo ohroženo z tolika stran, že se síla stala požehnáním v každé oblasti. Bez boje se neobešlo zrání obilí ani putování hvězd, roční období vzájemně zápasila ve svém střídání.⁸⁰ Pro vikinské sedláky, kováře, rybáře a lodníky byl Tór jako ochránce úrody potřebnějším než všemocný Odin. Pro Seveřany vikinského období se tak stalo Tórovo kladivo mocným pohanským symbolem proti křesťanskému kříži.⁸¹ Miniatury kladiv se vyskytovaly v době předvikinské ve Skandinávii i Anglii, ale frekvence jejich výskytu se výrazně zvýšila ve vikinské Skandinávii. Zhotovovány byly ze železa, bronzu, občasně z jantaru a od 10. století také ze stříbra. Archeologové nacházely tyto zmenšené modely kladiv převážně, nikoliv však výlučně, v ženských hrobech a v obecné rovině jim je přisuzován ochranný význam. Rozšíření stříbrných miniatur kladiv v 10. a 11. století bývá interpretováno jako odpověď pohanů na křesťanský kříž, který se v této době začal objevovat. Licí forma nalezená v jutském Trendgården má dva menší odlévací vzory pro kříž a jeden pro kladivo, takže umožňovala tyto dva symboly odlévat současně.⁸² Kladivo Mjöllni nelze chápat pouze jako mocnou zbraň božského patrona. Jistě, bylo symbolem Tórovi síly a nástrojem k vítězství nad nepřátelskými obry, ale svou mocí oživovat mrtvé poskytovalo vikinským zemědělcům naději na bohatou úrodu a skutečnost, že nebylo ničeho, nad čím by Tór s nezničitelným kladivem nezvítězil, tuto naději ještě umocňovala. K moci neodmyslitelně patřila statečnost a hrdinské skutky, tedy ani udatný Tór, jehož tolik vzýval obyčejný lid, nemohl zůstat neozbrojen, měl-li být mocný, přinášet lidem obživu a zajišťovat v těžkých časech ochranu.

4.1.2. Oštěp Gungni

Další z nejvýznamnějších zbraní staroseverské mytologie byl oštěp Gungni, jenž náležel prvnímu mezi pohanskými bohy Odinovi. Tento magický oštěp zhotovili Ívaldiho synové z rodu trpaslíků a ve staroseverské mytologii nabyli rozličných funkcí.

⁸⁰ MISKOTTE, K. H.: *Edda a Tóra*. Přeložili Jan A. Dus a Hans P. van der Horst. 1. vyd. Benešov: Eman, 2004, str. 88-89. ISBN 80-86211-34-7.

⁸¹ BRØNDSTED, J. *Vikingové – sága tří staletí*. 1. vyd. Přeložila Jana Hendrychová. Praha: Orbis, 1967, str. 211.

⁸² FUGLESANG, S. H. *Viking and medieval amulets in Scandinavia*. Fornvännen 84, 1989, p. 17 – 18. ISSN 1404-9430.

❖ Oštěp v reálném boji

V eddických mytologických písních se oštěp neobjevuje pouze jako Odinova zbraň, ale také ve spojení s pozemskými válečníky. V *Písni o Hyndle*, v níž bohyně Freyja probouzí čarodějku Hyndlu ze smrtelného spánku, aby společně vyjely do Valhaly, promlouvá k Hyndle těmito slovy:

*Poprosme Otce vojsk,
by nás měl v paměti.
On zlatem odplácí
po zásluze:
Hermóda obdařil
oštěpem, přilbou...⁸³*

Odin daruje statečnému rekovi oštěp, s nímž může vybojovat mnohá vítězství. Jak se dále v písni praví, někdo může od všemocného boha získat vítězství, jiný bohatství či moudrost, lodníci vítr a básníci verše. Jen bojovník však může obdržet božský atribut. Na rozdíl od Tórova kladiva je Odinův oštěp určen pro válečníky, pro skutečný boj, v němž plní svůj účel.

Satirická *Píseň o Hárbardovi* zachycuje slovní potyčku mezi Odinem (Hárbardem) a Tórem, na jejímž obsahu vyvstává protiklad těchto dvou předních bohů, Odina, coby ztělesňujícího sílu a světaznalost a prostého a dobromyslného Tóra. Když se Tór po několikáté ptá Odina, jaké velké skutky vykonal, odpovídá:

*„Byl jsem ve vojsku,
které sem vtrhlo
s vlající vlajkou,
s krvavým kopím.“⁸⁴*

Ačkoliv je na tomto místě zmiňováno kopí, nikoliv oštěp, z hlediska významu je podstatné především sepjetí Odina s tímto typem zbraně. Odin tentokrát svírá kopí,

⁸³ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 183. ISBN 80-7203-533-9.

⁸⁴ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 109. ISBN 80-7203-533-9.

z něhož kane krev zabitých protivníků, žádná hlubší podstata v tom není obsažena – Odínova zbraň od svého počátku nese smrt, není pro okrasu ani chloubu, v Odínově moci slouží ke krvavým účelům.

❖ Oštěp jako symbol války

Temnější povaha oštěpu je zachycena již v první a nejrozsáhlejší z eddických písní. Podle *Vědminy písně* jím Odín vykonal první vraždu, když proklál Gullveigu a rozpoutal válku s Vany:

*Oštěpem mrštil
do nepřátel Odín.
Propukla první
bitva ve světě.
Zbořeny byly
zdi hradů Ásů,
bojovní Vanové vytrhli válčit.⁸⁵*

Oštěp je Odínem využit pro účel úkladné vraždy, představuje tak čistou smrtící zbraň, která navíc rozpoutala první válku. Zdánlivě prostá zbraň způsobí neštěstí do té doby nevídané a sepletí s krvavým aktem se od oštěpu již neodpoutá.

❖ Oštěp v aktu sebeobětování

Ve *Výrocích Vysokého*, jež obsahují moudrá naučení pro život předávaná přímo Odínem, praví tento bůh:

*Vím, že jsem visel
ve větrném stromu
devět dlouhých nocí,
oštěpem proklát
v oběť Odínovi,
sám sobě samému...⁸⁶*

Odín podstoupil sebeobětování pro získání nejhlubší moudrosti a pro vykonání tohoto aktu sehrál oštěp nezastupitelnou úlohu. Jedná se o výrok dokládající úzkou vazbu

⁸⁵ Tamtéž, str. 31.

⁸⁶ Tamtéž, str. 67.

Odina a oštěpu. Temná strana zastoupení oštěpu v severské mytologii počínající ve válce s Vany se tak projevuje i ve vztahu ke svému božskému majiteli.

❖ Oštěp a osudovost

Odin ale nebyl vůči své zbrani pasivní, naopak, v dalším výroku sám vypovídá o své moci nad ní:

*Pátou znám píseň,
zřím-li vržený oštěp,
v zástup lidu letět.
Neletí tolik prudce,
bych jej nezastavil,
pohledem-li ho postřehnu.⁸⁷*

Odin plně vládne nejen nad svou zbraní, ale dle této strofy dokáže pouhým pohledem zvrátit výsledek bitvy a přiklonit štěstěnu na tu či onu stranu, ať už zbraně nabývají v rukou bojovníků jakoukoliv sílu. Opět je zde upřednostněn oštěp před jinou zbraní, kterou by mohl Odin zrovna tak ovládnout. Meč i sekera představovaly stejnou hrozbu, ale v severské mytologii ustoupily na straně sváru a neštěstí dominantnímu postavení oštěpu.

Odin, stejně jako Tór, nemohl jako nejmocnější z Ásů nevládnout zbraní. Ačkoliv se Odin vyznačoval mnohem komplikovanějším charakterem a byl spíše kouzelníkem než válečníkem, zatímco jeho syn Tór představoval přímočarého bojovníka, držel patronát nad válečníky, kteří jej dle toho vzývali. Oštěp byl mezi vikinskými válečníky jednou z nejrozšířenějších a všeobecně užívaných zbraní. I chudší viking si jich mohl dovolit větší množství, neboť jejich výroba nebyla příliš nákladná. Oštěp tedy hrál v boji významnou úlohu, která se promítla přímo do mytologické zbraně nejvyššího boha.

Vidíme, že zbraně Odina a Tóra plně odpovídají jejich božské povaze. Odin, jehož bylo zapotřebí především na bitevním poli, třimal klasickou vikinskou zbraň, samozřejmě s náležitou magickou silou neminout cíl, o níž si jistě nechal zdát ve svých snech ne jeden severský bojovník. Je však přinejmenším překvapivé, že aristokratickému Odinovi náležel „obyčejný“ oštěp (ač magický), spíše by se dal očekávat magický meč

⁸⁷ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 69. ISBN 80-7203-533-9.

s kvalitní čepelí a bohatě zdobený. Meč symbolizující moc a bohatství by lépe odpovídal Odínovu nejvyššímu postavení v rodu Ásů. Jenže i ten nejchudší válečník toužil po jeho přízni, snad tedy právě proto, že bitevní pole plnily nejčastěji v největší míře Germáni méně majetní, připadla Odínovi zbraň odpovídající jejich společenskému postavení. Vzhledem ke své moci nemohl zůstat Tór neozbrojen, ovšem rolníci, kováři ani rybáři nepotřebovali boha ohánějícího se typickou vikinskou zbraní, ale statečného boha udržujícího zbraní řád a hojnost, čemuž odpovídalo „lidové“ kladivo. Amulety v podobě Tórova kladiva objevili archeologové také v mnohých hrobech severských žen, zjevně tak mělo význam i pro ženy, které si kladiva cenily jako symbolu plodnosti a jako nevěsty jím dostaly požehnání.⁸⁸ Žádný bůh nepožíval tak obecné úcty jako Tór. V jeho horkokrevnosti, zbrklosti, přímočarosti a neústupnosti se zrcadlil obraz průměrného Germána.

4.1.3. Meč boha Freye

Ve výčtu božských zbraní nelze opomenout jednu zajímavou skutečnost. Bůh Frey z rodu Vanů, oné mírumilovnější skupiny bohů v Asgardu, byl rovněž vybaven zbraní, navzdory jeho vládě nad plodností a prosperitou. Frey vlastnil meč, jehož jméno zůstalo nevyřčeno, nic to však nemění na jeho unikátnosti. Tento meč totiž dokázal v ruce hrdiny bojovat sám. V eddické písni *Skírniho cesta* propůjčil Frey meč svému služebníkovu Skírnimu, kterého vyslal za krásnou obryní Gerdou, do níž se zamiloval. Skírni použil meč k přímému zavraždění Gerdy, která zpočátku Freyovu přízeň odmítala. Skírni se však s mečem již nevrátil a Frey ho tak nemohl užít v boji při ragnaröku.

Sám Skírni pohrozil Gerdě Freyovým mečem těmito slovy:

*„Vidíš má děvo, meč,
ostrý a runami malovaný,
jehož jilec zde držím?*

Hlavu ti setnu úderem smělým, neslíbíš-li mi lásku.“⁸⁹

⁸⁸ BOUDOVA, E.: *Význam Tórova kladiva v mýtu a kultu*. [online]. Brno, 2012. [cit. 2013-03-25]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Skandinávská studia, Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky, Vedoucí bakalářské práce: Jiří Starý. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/362009/ff_b/BAKALARSKA_PRACE_TOR.pdf

⁸⁹ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 103. ISBN 80-7203-533-9.

A v další strofě Skírní výhružku opakuje:

„Vidíš má děvo, meč,
ostrý a runami malovaný,
jehož jilec zde držím?
Pod jeho ostřím
padne starý obr,
smrt stihne tvého otce...“⁹⁰

Meč v tomto případě není přímo spjat s násilným činem, jak se tato vazba objevuje u oštěpu, důraz je položen na kvalitní čepel zdobenou runami – krása meče dostala přednost před jeho vražedným potenciálem a násilí zůstalo v rovině pohrůžky. Freyův meč nezranil ani nevzal život, naopak pomohl Freyovi získat náklonnost milované Gerdy. Umně zhotovený meč vzbuzující respekt mohl na Gerdu zapůsobit do té míry, že posílil její sympatie k jeho božskému majiteli. Role meče jako božského atributu tak zde výrazně kontrastuje s temnou rolí Odina oštěpu. Dle Johna Lindowa může být tento mýtus chápán jako součást pokračujícího boje mezi Ásy a obry, v němž Ásové téměř vždy zvítězí a získají cennosti ze světa obrů, včetně žen. V interpretaci norského lingvisty a profesora norské filologie Magnuse Olsona představuje Skírní sluneční paprsek sestupující z nebe pro znovuzískání Gerdy (země) z podsvětí.⁹¹ Ve spojení Freye a Gerdy lze spatřit také tzv. posvátný sňatek, *hieros gamos*, v němž spojení boha a bohyně zaručovalo plodnost a blahobyt.

To, že Frey přišel o svůj meč a do Ragnaröku měl jít takřka bezmocný posměšně bohu připomněl Loki v básni *Lokiho pře*:

„Zlatem sis Gymiho
získal dceru
a ztratil svou zbraň.
Až synové Múspellu se před Myrkvid poženou,

⁹⁰ Tamtéž, str. 104.

⁹¹ LINDOW, J. *Norse mythology: a guide to the Gods, heroes, rituals, and beliefs*. Oxford: Oxford University Press, USA 2002, p. 122. ISBN 978-0195153828.

nebudeš mít, nebohý, čím se bít.“⁹²

Ne neoprávněné je zamyšlení, proč Frey, mj. patron míru, rovněž vlastnil magickou zbraň? Výše jsme se seznámili s tím, jak hluboce život a mytologii Germánů prolínal konflikt a boj. Frey společně s Odinem a Tórem tvořil trojici nejmocnějších severských bohů. Jak připomíná Georges Dumézil, v theologiích různých indoevropských národů je možné rozpoznat ústřední seskupení vzájemně úzce spjatých božstev, jimž přísluší různé funkce.⁹³ Frey ztělesňoval vanské bohy, s nimiž Ásové od počátku bojovali.⁹⁴ Frey tedy stál v čele Vanů v jistém smyslu jako bojovník a nepochybně jako silný bůh, ale jeho síla byla zapotřebí v oblasti plodnosti, která zaručuje hojnost a je-li hojnost, není nutné dobývat nová území a lze alespoň na chvíli spočinout v míru. Jelikož není o Freyově meči příliš mnoho známo, ani jméno a to, že není využit při poslední bitvě poukazuje na nevelký význam této zbraně. Je možné jej chápat spíše jako symbol síly, neboť tomu jak konflikt a boj prostupoval germánský život a mentalitu, musela odpovídat i božská trojice Odin-Tór-Frey – výsostně patriarchální model ochránců germánského lidu.

Hlavní význam boha Freye názorně ilustruje jeho socha z uppsalského chrámu, která byla opatřena gigantickým pohlavním údem. Zatímco k Tórovi se váží četné nálezy amuletů kladiva Mjöllni, u Freye jsou to eroticky akcentované sošky a amulety.⁹⁵ Vlastnil-li tedy Frey magický meč, nebyl spojen s bojem či protektivní funkcí jako u Odina a Tóra, ale představoval nutný atribut boha, který ač panoval nad mírem a plodností, uzavíral trojici nejsilnějších bohů. Je-li nyní již zřejmý důvod, proč vůbec vlastnil Frey zbraň, je nasnadě se ptát, proč touto zbraní byl právě meč? Odpověď na tuto otázku nemusí být nikterak složitá. Vystupuje zde před námi trojice bohů Odin-Tór-Frey, již odpovídá trojice zbraní oštěp-sekera (do jejíž podoby bylo kladivo Mjöllni často stylizováno)-meč. Svět byl v moci velkých bohů a ti hlavní byli zaneseni do

⁹² *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 139. ISBN 80-7203-533-9.

⁹³ DUMÉZIL, Georges a Hervé COUTAU-BÉGARIE. *Mýty a bohové Indoevropanů*. Přeložil: Ivo T. Budil. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1997, str. 98. ISBN 80-86005-25-9.

⁹⁴ PUHVEL, J.: *Srovnávací mythologie*. Přeložil Václav Pelíšek. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. str. 238. ISBN 80-7106-177-8.

⁹⁵ BRØNDSTED, J. *Vikingové – sága tří staletí*. 1. vyd. Přeložila Jana Hendrychová. Praha: Orbis, 1967, str. 214.

funkčního kanonického seznamu: Odin jako kouzelný vládce a patron války, Tór jako osamělý bojovník a Frey jako dárce bohatství a míru.⁹⁶

4.1.4. Meč v dalších mytologických písních

V poněkud jiné úloze se objevuje meč v *Písni o Grímnim*, v níž v dlouhém monologu promlouvá Grímnir (Odin) k Agnarovi, synovi krále Geirröda. Když Odin na konci své rozmluvy odhalí svoji totožnost, král Geirröd je tím natolik zaskočen, že upustí svůj meč, nešťastně o něj zakopne a čepel mu projde tělem. Odin, nebo-li ještě Grímnir, nešťastný okamžik ve své řeči vyjeví:

*Mnoho jsem promlouval,
málo však v paměti sis vryl:
přátelé tví tě podvedou.
Vidím meč ležet,
jejž třímal tvůj přítel,
celý od krve zbrocený.⁹⁷*

Meč má v této písni zdánlivě mnohem temnější rys než v písni o Skírnim, způsobí smrt a ukončí vládu jednoho krále. Nicméně meč zde není v roli božské zbraně, ale je zbraní smrtelníka, který vlastní prudkostí a nerozvážností sám sobě přivodí neštěstí. V tomto ohledu je třeba ho odlišit od Freyova meče, který žádný zmar nepřinesl. Onen temnější rys je oslaben, uvědomíme-li si, že meč neposloužil k úkladné vraždě či násilné smrti a spíše nešťastnou náhodou umožnil převzít novému nástupci královský trůn.

V *Lokiho při* je zajímavým momentem příchod Lokiho k Ásům a vystoupení boha básníků Bragiho, aby Loki nevyvolával svár:

*„Meč a koně ti dá
z majetku svého
a prsten ti pošle Bragi,
abys nesplácel*

⁹⁶ DUMÉZIL, Georges. *Mýtus a epos*. Přeložil Jiří Našinec. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2001, str. 231. ISBN 80-7298-034-3.

⁹⁷ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 96. ISBN 80-7203-533-9.

*Ásům nenávisť,
vyhnul se vádě s nimi.*⁹⁸

Loki sice na nabídku nepřistoupí, nicméně hlavní úlohou meče je odvrácení hrozícího konfliktu a jako ceněný majetek má uspokojit Lokiho svárlivou povahu natolik, aby nechal Ásy hodovat v míru a dobrém rozpoložení. Meč z tohoto pohledu plní ušlechtilé poslání, jeho role je ryze pozitivního charakteru a podobně jako kladivo Mjöllni má ochránit řád před negativními silami, v tomto případě před nevyzpytatelným Lokim.

Píseň o Rígovi, v jejímž příběhu je hlavním protagonistou bůh Heimdall, nabízí obraz ušlechtilého válečníka cvičeného v tělesné zdatnosti a zacházení se zbraněmi všeho druhu:

*Vyrůstal Jarl v jasné síni,
oštěpem vrhal,
ohýbal luk,
ostřil šípy,
cvičil psy v štvání,
na koni jezdil,
kryl se štítem,
mával mečem,
útoky mařil,
závodil v plavání, zápasil v boji.*⁹⁹

Pouze svobodnému a udatnému muži náleží vládnout zbraněmi (mj. luk byl posvátnou zbraní boha lovu jménem Ull), kterými se pyšnili nejvyšší bohové. Ostatně svoboda se odvíjela právě od vlastnictví takové zbraně, neboť jen tomu, kdo nepotřeboval ochranu náležela plná práva. Jak v mytologii, tak ve skutečném životě zaujímaly zbraně u Germánů významné místo a jak je vidět na této strofě i v eddických mytologických písních se prolínají božské zbraně se svým specifickým významem a zbraně smrtelníků nesoucí dvojí poselství – svobodu pro svého pána a smrt pro jeho nepřítele.

Kdo však překvapivě nebyl obdařen žádnou speciální zbraní byl bůh z rodu Ásů Týr, patrně nejstarší a původní germánský bůh, byl sice postupně vytlačen Odinem,

⁹⁸ Tamtéž, str. 133.

⁹⁹ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 179. ISBN 80-7203-533-9.

v germánském panteonu však setrval jako bůh války, který vynikal udatností a řízností. Zřejmě pro svůj malý význam ve vikinském období nevladl Týr nějakou mocnou zbraň. Přesto je známo, že jeho runu Teiwaz si válečníci ryli na čepele zbraní či do pravého předloktí. Podle Dumézila nebyl Týr jako bůh války doceněn jak patron germánského práva a spravedlnosti, přičemž si tyto dvě funkce neodporují. Válka ve skutečnosti není jen krvavým konfliktem, je to rozhodnutí dvou nepřátelených stran podléhající přísným pravidlům. Bohové mohou nabývat rozmanitých podob, avšak Týrovi byla jednoduše připsána ta spjatá s válkou.¹⁰⁰

4.2. EDDICKÉ PÍSNĚ HRDINSKÉ

Na rozdíl od mytologických písní se hrdinské písně vyskytovaly také u jiných Germánů. Nevycházejí z mýtů, ale jsou kompilovány ze světského obsahu – pověstí, jejichž základem jsou historické události připomínající a oslavující jejich hrdiny.¹⁰¹ Ačkoliv se zbraně v těchto písních váží zejména na pozemské hrdiny a tedy svůj účel plní především v bitvách, můžeme nalézt situace, v nichž se objevují spolu s mytologickými postavami, ať už bohy či například valkýrami.

4.2.1. Zbraně hrdinů

Stará píseň o Atlim vypráví o konci burgundského knížecího rodu Gjukungů a je protkána obrazy ze světa velmožů a vikingů, přičemž klade důraz na význam zlata a silných vůdců. Na začátku písně přijíždí k hrdinům v hodovní síni posel Knéfröd s poselstvím od Atliho, který jim slibuje za návštěvu hodnotné dary:

*Štíty vám daruje
a oštěpy dlouhé,
zladené přilby,
pacholky hurské,
stříbrná sedla,
skvělá roucha,
kopí a meče,*

¹⁰⁰ DUMÉZIL, G. *Mitra – Varuna, an essay on two Indo-European representations of sovereignty*. New York: Zone Books, 1988, p. 126. ISBN 0-942299-12-4.

¹⁰¹ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 15. ISBN 80-7203-533-9.

*koně s uzdou.*¹⁰²

Hrdinové kvůli své pýše hunské dary nepřijali, jelikož však darování celé výzbroje včetně koně předcházelo nabídce drahých klenotů, můžeme se domnívat, že pro válečníka mohla být vidina získání kvalitních zbraní přitažlivější, než jiné bohatství. Konkrétně Gunnar odmítl Atliho nabídku se slovy:

*Sedm nám patří síni s meči,
všechny jejich jílce jsou zlaté.
Můj oř je nejlepší,
meč můj nejostřejší,
skvělou mám přilbu
z Kjárovy síně...*¹⁰³

Gunnar tedy sám vlastní drahou zbroj a na znamení svého bohatství zdůrazňuje především své meče, jimiž se mohli pyšnit jen majetní válečníci a byl-li takový meč ještě opatřen zlatým jílcem, musel být takový muž skutečně bohatý.

Píseň *Oddrúnin nářek* je zasazená do nibelunské pověsti a je nazvána tzv. ženskou písní, neboť Oddrúmino vyprávění skýtá ženské hledisko a láska má zde přednost před hrdinským ideálem. Oddrún mj. vypráví o dobytí hradu vládkyně Brynhildy:

*Pak boj byl veden vlaškými meči;
dobyli hrad, jenž Bryhildě patřil...*¹⁰⁴

Oproti písni o Atlim, kde meč symbolizuje především bohatství svého majitele, v této písni slouží meč výhradně k bojovému účelu bez jakýchkoliv příkras a skrytého významu. Roli může hrát skutečnost, že vypravěčkou je žena, pro níž na rozdíl od muže nebyl ničím jiným než zbraní, neboť od něho nemohla odvíjet svůj status – to náleželo pouze svobodným mužům.

Příběh v *Písni o Völundovi* stojí na hranici světa lidí a přírody. První část vypráví o labutích ženách, druhá pak o kováři a zlatotepci, kterého dal zajmout jeho otec, švédský

¹⁰² Tamtéž, str. 386.

¹⁰³ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 386. ISBN 80-7203-533-9.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 379.

král Níudud. Král nechal Völunda s poraněnými nohama vysadit na ostrově Sævarstad a uzmul mu jeho meč:

*„Níudovi po boku meč se blýská,
jež sám jsem naostřil,
jak nejlíp jsem doved,
jež sám jsem zakalil
k záhubě mužů.*

*Nikdo Völundovi nevrátí meč,
nikdy ho v kovárně už neuvidím!*¹⁰⁵

Völund běduje nad svým mečem, který vlastníma rukama zhotovil, a který mu nyní neposlouží k účelu, k němuž byl určen. Ve Völundových slovech je cítit skutečná lítost nad tím, když je muž zbaven své zbraně a zůstane zcela bezmocný, což mohlo mít v oněch nebezpečných dobách fatální následky. Již v úvodu kapitoly zmiňované *Výroky Vysokého* doporučují muži nepouštět zbraň z ruky. Ocitnout se neozbrojen tak mohlo znamenat vydat se všanc smrti a jako válečník být zahanben kvůli nemožnosti bránit vlastní čest.

V hrdinských písních alespoň v jednom případě pozvedla meč také žena. Zpravuje o tom nejdelší hrdinská píseň *Grónská píseň o Atlim*, v níž se Gudrún postaví na stranu Högniho, který vyjel se svou družinou dobýt Atliho sídlo. Když boj začal, Gudrún nemeškala:

*Tu zasáhla kněžna v krvavý boj.
Plášť odhodila a ostrý meč,
tasila z pochvy,
by chránila příbuzné.
Silná její ruka smrt všude sela.*¹⁰⁶

V hrdinských písních se jedná o ojedinělý případ, kdy se žena jala postavit nepřítelům s mečem v ruce. Meč ovšem patrně posloužil stejně spolehlivě jako v případě mužských hrdinů.

¹⁰⁵ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 220. ISBN 80-7203-533-9.

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 407.

Ve stejné písni se jako zbraň objevuje sekera, která byla na rozdíl od mečů a oštěpů reflektována v písních jen minimálně. Proti jednomu z Atliho mužů jménem Ving zasáhli Högniho pobočníci:

*Napadli Vinga,
na zem povalili,
sekyrami ho
ubili k smrti.¹⁰⁷*

Sekyra tedy zastoupila prostou smrtící funkci, již vykonávala i na skutečných bitevních polích. Není zde skryta žádná symbolika, pouze boj a usmrcení nepřítele.

4.2.2. Zbraně a mytologické prvky v písních o Helgim

V *Písních o Helgim* se prolíná svět vojenských družin králů, narození a mládí hrdiny Helgiho z rodu Skjöldungů a mytologické prvky v podobě valkyr a Odinových mužů – berserků. V úvodu *První písně o Helgim* se dočítáme o jeho narození v Brálundu, kde mu Borghild dala život a otec Sigmund k němu dorazil přímo z boje:

*Jméno Helgi mu dal a darem Hringstad,
Sólfjelly, Snæfjelly a Sigarsvally,
Hringsted, Hátin a Himinvangy,
též břitký meč dal bratru Sinfjötla.¹⁰⁸*

K četrým územím obdržel Helgi už do kolébky meč, zbraň pravého hrdiny, který mnohokrát ještě v bitvě pozvedne a od Sigmunda se mu dostalo také česnekového stvolu, jenž byl symbolem vlády a síly.

Helgi se jal bojovat ještě než stačil dospět, zabil udatného vládce Hundinga, ale odmítl se smířit s jeho rodem vyplacením kompenzace:

*Pokutu rodu odmít rek splatit,
smrt hrdinovu zlatem smířit,
Věřit pevně v divokou vřavu*

¹⁰⁷ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 407. ISBN 80-7203-533-9.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 228.

oštěpů ostrých, v Odinův hněv.¹⁰⁹

Válečná vřava je pro hrdinu vyhlídkou k získání moci a slávy. Odrážet rány oštěpů nepřátel – v tom tkví naplnění válečníka. Dlít v míru nepřinese nová území a tolik potřebné posílení autority. Když Helgi pobil Hundingův rod, objevily se valkýry:

*Tu vzplála záře z Plamenných plání
a z bílého ohně vyšlehly blesky.
V přilbách se hnaly po nebi panny,
brnění měly zbroceno krví,
z oštěpů paprsky jim žhavě plály.¹¹⁰*

Zde se nám naskytá klasický obraz valkýr ženoucích se po obloze v plné zbroji, s planoucími oštěpy a zkrvavenými štíty. Přestože se jedná o hrdinskou píseň a dosud byly všechny zbraně spjaty s reálnými hrdiny, náhle se objevují tyto bojovné ženy, tak jak je známe z písní mytologických. Jejich zbraně neplní specifický účel, zkrátka k nim náleží.

Helgi si později vyhlédl za svou vyvolenou valkyrii Svávu a osudy tohoto páru zachycuje *Píseň o Helgim*. Jednou Sváva prozradila Helgimu, kde se ukrývá mocný meč:

*„Meče leží na Sigarshólmu,
pět jich chybí do padesáti,
jeden z nich je nejlepší ze všech,
zhoubce štítů, zdobený zlatem.*

*Čest je v jilci,
odvaha v čepeli,
hrozba v hrotu,
má-li meč hrdina.*

*V ostří skryta je
krvavá zmije, ocasem po hřbetu bije had.“¹¹¹*

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 230.

¹¹⁰ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 231. ISBN: 80-7203-533-9

Helgi meč vyhledal a vykonal s ním mnoho hrdinských skutků. Ono propojení pozemské zbraně a mytologického prvku, tedy valkýry, je v této písni ještě zřetelnější než u předchozí písně. Do popředí se dostává nejen zlatem zdobený meč, proti němuž nemůže žádná jiná zbraň obstát, ale Sváva rovněž zpravuje o významu meče, vlastní-li ho hrdina. Takový meč totiž přináší čest a odvahu majiteli a zároveň hrozbu nepřítelům. Další část písně pojednává o smrti Helgiho v bitvě a jeho bratru Hédinovi, který za jeho zády přísahal, že si vezme Svávu, pročež ho Helgi vyzval na souboj, jehož se ale nedožil. Hédin pravil:

*„Řekl jsi, Helgi,
že Hédin je hoden
od tebe darů
a dobrodiní.
Myslím však, že bys
meč měl spíš tasit,
pokoje nedopřát
nepříteli.“¹¹²*

Hédinova slova potvrzují, že hrdina má pozvednout svoji zbraň a vydat se vstříc nepříteli, než si ho dary usmiřovat a snažit se zachovat mír za cenu své hrdosti a že vlada slova neznamena nic ve srovnání s bojem dokládá *Druhá píseň o Helgim*, jež vypráví stejný příběh jako píseň první o Helgim a v poslední třetině je rozšířena o další motivy. Helgi praví svému nepříteli Sinfjötlimu:

*„Orly sytit, Sinfjötli,
a vésti boj by vhodnější bylo
než prázdná pronášet slova,
i když hrdinové hněv těžko tají.“¹¹³*

V téže písni se objevuje další prvek, který stojí na pomezí skutečnosti a mytologie. Jsou jím berserkové, tzv. Odinovi muži, jejichž pobitím se Helgi chlubí:

¹¹¹ Tamtéž, str. 244 – 245.

¹¹² *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 251. ISBN 80-7203-533-9.

¹¹³ Tamtéž, str. 263.

„Hned ti poví Ylfingů potomek,
když znáš to chceš,
své činy ze západu:
v Bragalundu jsem berserky bil,
orlů rod jsem oštěpy sytil...“¹¹⁴

Mnohé ságy líčí hrdinské skutky berserků, válečníků, kterých se v boji zmocňovala zuřivost hraničící s posedlostí a jimž opojení bojem, tzv. *berserksgangr*, propůjčovalo nadlidskou sílu. Tito muži bojovali prosti drátěné košile či jiné ochrany vrchní části těla a ve vzteku okusovali okraje štítů. Ačkoliv se však na nepřátele vrhali bez obvyklého vybavení, případných zranění si nevšímalí. Ne nadarmo si vysloužili přezdívku Odinovi muži, neboť vikingové věřili, že se těchto válečníků dotkl sám Odin. Pravý Odinův válečník v sobě vždy skrýval božský *furor*, bojového ducha, který mohl přerůst v šílenou zuřivost, v níž Odinovi hrdinové zabíjeli jako vlkodlaci, tedy prokousnutím průdušnice. V pozdějších dobách se však berserkové již obdivu netěšili a staroislandský zákoník je s jejich kumpány stavěl mimo zákon, stejně jako vrahy a chrámové lupiče.¹¹⁵ Nilse Lida se domníval, že se ve skutečnosti jednalo o určitý druh psychopatů výjimečné síly a brutality, kteří se v oddílech dokázali vzájemně vybičovat až k šílenství.¹¹⁶

4.2.3. Meč a skon hrdiny Sigurda

Na úvod této podkapitoly je třeba se seznámit se *Ságou o Völsunzích*, která zpravuje o jiném neobyčejném meči jménem Gram. Tato sága byla sepsána ve druhé polovině 13. století a spolu se *Ságou o Ragnarovi Huňaté nohavici* se dochovala v jediném pergamenovém rukopisu z doby kolem roku 1400. Sága je parafrází hrdinských básní starší Eddy, ale podle odchylek v některých strofách čerpal její autor ještě z jiné, úplné, leč ztracené předlohy.¹¹⁷ První část ságy zachycuje příchod samotného Odina na

¹¹⁴ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 263. ISBN 80-7203-533-9.

¹¹⁵ PUHVEL, J.: *Srovnávací mythologie*. Přeložil Václav Pelíšek. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. str. 229. ISBN 80-7106-177-8.

¹¹⁶ BRØNDSTED, J. *Vikingové – sága tří staletí*. 1. vyd. Přeložila Jana Hendrychová. Praha. Orbis, 1967, str. 93

¹¹⁷ *Sága o Völsunzích a jiné ságy o severském dávnověku*. 1. vyd. Přeložily Helena Kadečková a Veronika Dudková. Praha: Argo, 2011. str. 14. ISBN 978-80-0400-4.

královskou svatební hostinu Siggeira a dcery Völsunga Signý. V hodovní síni plály po celé dlouhé straně ohně a uprostřed se tyčil mohutný strom. Když večer seděli muži u ohňů vstoupil do síně vysoký stařec v plášti s kápí a v ruce třímal meč. Pomalu kráčel ke stromu, když v tom se rozmáchl a meč zarazil do kmene až po jílec. Hodovníci údivem strnuli a stařec pronesl tato slova: „*Kdo tento meč z kmene vytáhne, nechť ho ode mne přijme darem. Sám pak dosvědčí, že lepší meč nikdy v ruce nadržel.*“¹¹⁸ Po těchto slovech odešel, nikým nepoznán, neznámo kam. Každý z přítomných se pokusil meč vytáhnout, ale žádný z nich nebyl úspěšný. Až Völsungův syn Sigmund meč zdárně pro sebe získal. V boji zabíjel Gram každého nepřítele a zdálo se, že snad i proti vůli samotného Odina. Jednou se Sigmundovi do cesty postavil vysoký stařec a když hrdina ťal svým mečem, střetla se čepel s hrotem kopí a rozletěla se ve dvě. Sigmund padl, ale úlomky Gramu získal jeho syn Sigurd, který pověřil kováře Regina skutím rozťaté čepeli. Na tomto místě není potřebná hlubší interpretace, důležité je povšimnout si inspirace stejnými kořeny, ze kterých vychází legenda o legendárním králi Artušovi a meči Excalibur. Keltská mytologie, jež se stala zdrojem artušovských příběhů, pronikla v tomto příběhu do germánského povědomí a dala vzniknout stejně mocnému meči, jakým byl Excalibur. Ostatně už sám název Gram, tedy „vzdorný“, mnoho napovídá. O Gramu nás dále zpravuje eddická *Krátká píseň o Sigurdovi*, která navzdory svému názvu věnuje pozornost především ženám. Brynhild je muži připravena o lásku a Gudrún se stane obětí její pomstychtivosti. Mladý Völsung Sigurd vzal své bratry na námluvy k Brynhildě a sám mohl získat tuto pannu, zachoval se však jinak:

*Z jihu rek však položil zbraň,
zdobený meč mezi ženu a sebe.
Ženu na tvář nepolíbil ani ji,
hunský král, nestiskl v náruč.¹¹⁹*

Sigurd přenechal Brynhild Gunnarovi a neopětovaná láska podnítila v ženě nenávist. Na tomto místě má meč zvláštní úlohu, není ani bojovná ani majetnická, meč jakoby zabránil vzniku citového pouta a dostalo se mu tak přednosti před láskou. Poněkud nešťastná úloha meče prostupuje celou písní. Brynhild poštvála Gunnara proti

¹¹⁸ Tamtéž, str. 38.

¹¹⁹ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 336. ISBN 80-7203-533-9.

Sigurdovi, který zemře mečem mladšího bratra Guttorma, jehož získal Gunnar na svou stranu. Těsně před svým skolem však Sigurd svým mečem Gramem rozetne Guttorma ve dvě:

*K pomstě povstal bojovný rek,
mečem udeřil mladého bijce,
Guttorma prudce zasáhl Gram,
z ocele kalené ostrá zbraň.
Roztát ve dvě protivník padl...¹²⁰*

Sled neblahých událostí, v níž meč sehrál ústřední roli a přinesl smrt, smutek a zmar, je zakončen úmrtím Brynhildy, která se vlastní rukou probodne mečem na manželském loži.

O Sigurdově smrti vypráví také *Zlomek písně o Sigurdovi*, v níž Brynhild opět žádá na Gunnarovi zabití jeho bratra. Gunnar se spojí s ostatními bratry Guttormem a Högnim, aby společně Sigurda zabili. Když se pak Gudrún mužů otáže, kde zmeškal její manžel, že se s bratry nevrací, Högni odpoví:

*„K smrti jsme ubili Sigurda mečem,
nad mrtvým hrdinou
kůň hlavu sklání.“¹²¹*

Stejně jako v předchozí písni je i zde meč původcem neštěstí a co hůře, není jen nástrojem vraždy, ale dokonce bratrovraždy, jež zosnuje žárlivá žena. Brynhild nakonec činu lituje, dobře hovoří o Sigurdovi a závěrem pronese tato slova:

*Meč zdobený rudým zlatem
položil mocný, mezi nás oba.
Ostří jeho, zkalené v ohni,
proniklé bylo prudkým jedem.¹²²*

¹²⁰ Tamtéž, str. 340.

¹²¹ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 322. ISBN 80-7203-533-9.

¹²² Tamtéž, str. 326.

Písni zjevně chybí konec a tak není příliš jasné, v jakém smyslu bylo podle Brynhildy ostří meče otráveno. Myšlenka ženy se však vrací ke zmiňovanému počátku jejího setkání se Sigurdem, jehož předložený meč nedal průchod lásce, tedy snad jako jed v sobě od počátku nesl pouze smrt.

Druhá (též *Stará*) *píseň o Gudrúně* zobrazuje zkušenosti žen, je jakýmsi žalozpěvem Gudrún, která se po Sigurdově smrti dostala do nechtěného manželství s hunským králem Atlim a své hoře vypráví králi Tjóðrekovi. Dlouho bědovala nad smrtí svého manžela, dle jejích slov by k ní byl osud milostivější, kdyby jí sežrali vlci či zachvátil oheň. Uprchla do Dánska, kde tři roky pobývala u Hákonovy dcery Tóry a čas trávila vyšíváním:

*Umně jsme vyvedly obrazy bojů
v ruční práci, královny reky,
stříbrné štíty a statné Huny,
knížecí družinu s kopími, meči...*¹²³

Podobné motivy ženských ručních pracích jsou doloženy ze severských balad i pohřební výbavy osebergské lodi z 9. století.¹²⁴ Jakkoliv se ženy přímých bojů neúčastnily a zbraně a válka se jich nedotýkaly tak jako mužů, přesto nestály na okraji jejich zájmu a reflektovaly je ve své volnočasové aktivitě.

Dochované hrdinské písně nám umožňují nahlédnout do dávného světa bojovníků a zapomenutých ctností hrdinů, v nichž se spojovala tělesná zdatnost, chytrost, neohroženost, loajalita, pohrdání smrtí a obrana cti vlastní a rodové. Takový byl hrdinský ideál, který vyznávali muži i ženy, ačkoliv ty kvůli někomu často upadaly do neštěstí. Osud hrdiny je vždy tragický a na tomto světě končí smrtí v boji – smrtí čestnou, jíž je hoden pravý válečník. Paradoxně se hrdinské písně vzdalovaly od života lidí, kteří je uchovávali, ve větší míře než písně mytologické, které do sebe vtáhly více z islandského prostředí včetně humorné stránky.¹²⁵

¹²³ *Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková, 1. vyd. Praha: Argo, 2004, str. 362. ISBN 80-7203-533-9.

¹²⁴ Tamtéž, str. 469.

¹²⁵ Tamtéž, str. 16.

4.3. HRDINSKÉ BÁSNĚ ZE STAROSEVERSKÝCH SÁG

4.3.1. Meč Tyrfing

Zmínky o zhoubném meči jménem Tyrfing můžeme nalézt v Sáze o Hervaře a králi Heidrekovi moudrém. I tento meč je dílem trpaslíků, neboť ho vykovali Dvalin a Dulin pro krále Sigrlamiho, syna Odinova. Trpaslíci však byli k dílu donuceni a meč prokleli, aby při každém jeho tasezení zmařil lidský život a byly s ním vykonány tři podlé činy. Meč se od Sigrlamiho dostal do vlastnictví berserka Arngríma, jeho syna Angantýa, po jehož smrti v bitvě na Sámsey, se rozhodla meč vyhledat jeho dcera Hervara. Tato dívka byla velmi krásná, měla sílu jako muž a místo vyšívání se cvičila v zacházení se zbraněmi. Jednoho dne se Hervara v přestrojení za muže připojila ke skupině vikingů, aby navštívila na Sámsey své pohřbené příbuzné a získala Tyrfing.¹²⁶

Když Hervara stanula před mohylou svého otce Angantýa, prosí jej o vydání meče, on však vzdoruje:

*Panno nejsi podobna lidem,
svedeš-li v noci děs mohyl strpět,
s železnou košilí, ze zdobným kopím,
s přilbou a pancířem před prahem síně.¹²⁷*

Hervara musela vskutku působit jako výjimečná žena, když v plné zbroji stanula sama na ostrově před hrobem válečníků. Její zbroj odpovídala výbavě vikinského bojovníka a dle vyprávění uměla zbraně rovněž užívat. Na rozdíl od eddických hrdinských písní Hervara jako žena zbraně aktivně ovládá – nedostávají se jí do rukou pouze mimoděk k vykonání určitého činu, naopak mají plnohodnotný rozměr.

Hervara je ve svém odhodlání získat Tyrfing neústupná:

*Já se ho chopím a budu chránit
jiskřivou zbraň, pokud ji získám;
žár ve mně bázeň nebudí žádnou,
pohledem pouhým uhasím plamen.¹²⁸*

¹²⁶ STARÝ, J. *Eddica minora: hrdinské básně ze staroseverských ság*. Praha: Herrmann & synové, 2011, str. 131-133. ISBN 978-80-87054-29-1.

¹²⁷ Tamtéž, str. 135.

¹²⁸ Tamtéž, str. 136.

Dívčina statečnost a bojový duch berserků, jenž zdělila po svém otci, nedovolila poslechnout varování Angantýa před neblahou mocí meče a Tyrfing pro sebe získala. Jak velký význam meč pro Herveru měl, ukazují její slova:

*Dobře si vedeš, vikingů synu,
když si svůj meč z mohyly dáváš;
lepší teď je los můj, vládče,
než kdybych celé Norsko měla.¹²⁹*

Vikingové, s nimiž Hervera na ostrov připlula, odpluli ve strachu z hřmění a plamenů, když se mohyla Angantýa rozestoupila a on tak mohl promlouvat. Hervera tedy setrvala na Sámsey, dokud nenašla možnost k návratu.

Příběh Hervary ukazuje, že alespoň na literární úrovni mohly hrát zbraně v životě ženy důležitou roli. Moc, která s nimi přichází, mohla ženu uchvacovat stejně jako udatné mužské hrdiny, jimž se ve vládě zbraněmi směle vyrovnala.

4.3.2. Prokletý meč Zhoubce reků Ásmunda

Sága o Ásmundovi skýtá velmi podobný motiv bratrského konfliktu jako eddické písně o Sigurdovi. Ásmund a Hildibrand jsou nevlastními bratry, ale Ásmund o tomto pokrevním svazku neví. Když Hildibrand pomstí svého děda a zabije dánského krále Álfa, musí Ásmund jako nastávající choť jeho dcery Æsy pomstít královu smrt a vydá se zabít Hildibranda. Æsa zpraví Ásmunda o jednom ze dvou mečů, který trpaslíci ukuli pro krále Budliho. Král nechal meč potopit do jezera Logrin, neboť byl prokletý a měl přivodit smrt jeho vnukům. Ásmund meč z jezera vyzvedl a na břehu Rýna svedl se svým bratrem rozhodující souboj, v němž Hildibrand padl.¹³⁰

Než Hildibrand skončil, pronesl:

*Můj štít puklý padl mi k hlavě.
Osmkrát deset je na něm mužů,
jimž jsem zkázu způsobil v bitvách.¹³¹*

Hildibrand se těšil pověsti nepřemožitelného válečníka, sám však umírá pronášeje:

¹²⁹ STARÝ, J. *Eddica minora: hrdinské básně ze staroseverských ság*. Praha: Herrmann & synové, 2011, str. 136. ISBN 978-80-87054-29-1.

¹³⁰ Tamtéž, str. 163.

¹³¹ Tamtéž, str. 164.

*Můj život prchá – teď ležet musím,
sražen mečem, jenž bodá mocně.¹³²*

Vyprávění o Ásmundově meči oplývá nádechem artušovské legendy a opět vykresluje především temnou úlohu meče, coby díla od počátku prodchnutého smrtí, jehož ostří pokoří i zkušeného válečníka a jemuž je dáno rozštěpit bratrský svazek. Budiž však Hildibrandovi připsáno ke cti uznání mocné síly zhoubného meče, jehož ranám rek statečně čelil až do svého konce.

4.3.3. Zbraně v Bitevní písni

Bitevní píseň je velmi zajímavá svým synchronním líčením pozemské bitvy za hřmotu zbraní a tkajících valkýr, které vytvářejí plátno z částí lidských těl a neúnavně se ženou za dalšími bitvami. Valkýry se účastní bitvy na straně Severanů a do jimi tkaného plátna je tak vplétána sama bitva, zbraně a pozůstatky mrtvých válečníků, jež se nacházejí na bitevním poli.

Báseň přímo zachycuje počátek tkaní valkýr:

*Navážou látku lidskými střevy,
zatíží hlavami hrdých mužů;
brda jsou kopí zbrocená krví,
kovem je pobito pohybné brdo,
hlazené šípy slouží co háčky;
válečné plátno přirážejí meče.¹³³*

V eddických písních se zbraně ve spojení s valkýrami objevují zejména jako součást jejich charakteristiky, v této básni však zbraně zastávají originální úlohu jako součásti tkalcovského stavu a promítají se do techniky tkaní, přičemž každá zbraň má svoji funkci – kopí jako dřevěná tyč vkládaná mezi vlákna osnovy, šípy jako háčky pro práci s vlákny osnovy a meč coby tkalcovský mečík k přirážení útku při tkaní. Zbraně v této

¹³² STARÝ, J. *Eddica minora: hrdinské básně ze staroseverských ság*. Praha: Herrmann & synové, 2011, str. 164. ISBN 978-80-87054-29-1.

¹³³ Tamtéž, str. 156.

podobě mohou působit velmi neobvykle, jelikož jsou ale spojeny s valkýrami, je jejich užití v této atypické roli pochopitelné.

Celá píseň a zbraně v ní obsažené se pohybují na hraně historie a mýtu. V jedné linii líčení mytologické valkýry splétají osudy válečníků, kteří ve druhé linii umírají na bitevním poli:

*Lid, jemuž pusté patřily výspy,
vládnout bude brzy zemím;
silný muž, pravím, je zasvěcen smrti,
kopím proklát padl již jarl.¹³⁴*

Úderům zbraní podléhají bojovníci, jež jsou valkýrami vybráni, aby vstoupily do Odinovy síně a připojili se ke svým padlým druhům. Když jsou valkýry s dílem hotovy, spěchají již do jiných končin:

*A my žeňme kvapně bez sedel koně
s taseným mečem zas v dálná místa.¹³⁵*

Na tomto místě meč v ruku valkýr plní svoji obvyklou roli.

Hrdinské básnictví bylo pro staré Germány a Seveřany záležitostí anonymní a ani zápis hrdinských básní nebyl žádnou samozřejmostí. Básně vznikaly bez pomoci pera a pergamenu, recitovaly se z paměti a předávaly tak dalším generacím. Řada severských mytologických a hrdinských básní patrně pohltily hlubiny věků a o to více je třeba si cenit oněch třiceti čtyř písní Starší Eddy, které tvoří jedinou germánskou básnickou antologii dochovanou se do dnešních dnů, stejně jako hrdinských básní v díle *Eddica Minora*, které se dochovaly jako součást ság o dávnověku.¹³⁶

¹³⁴ STARÝ, J. *Eddica minora: hrdinské básně ze staroseverských ság*. Praha: Herrmann & synové, 2011, str. 157. ISBN 978-80-87054-29-1.

¹³⁵ Tamtéž, str. 158.

¹³⁶ Tamtéž, str. 12 – 15.

ZÁVĚR

Z předložené analýzy archeologických nálezů a eddických písní vyplývá, že zbraně zaujímaly u skandinávských Germánů významnou pozici. V rovině každodenního života byly potřebné nejen pro samotné přežití, ale také symbolizovaly společenský status a majetnost svého majitele. Běžně užívané zbraně jako kopí, oštěp, luk a sekera se nacházely ve vikinských domácnostech pro potřeby lovu a zajištění domácnosti. Díky velmi snadné dostupnosti těchto zbraní si je mohl do bitvy opatřit každý muž. K účelově vyráběným smrtícím zbraním patřily meče, zbraně bohatších válečníků, jejichž provedení ve špičkové kvalitě odpovídalo hodnotě patnácti mužských otroků či sto dvaceti kusům hovězího dobytka.¹³⁷ K výbavě vikinga stanuvšího v bitvě mohl náležet také sax, štít a ochranná zbroj horní poloviny těla, tedy gambeson nebo dražší kroužková košile – to vše se odvíjelo od jeho majetnosti. Poměrně jednoduchý arzenál zbraní vikingů a nenáročná bojová taktika vedou k zamyšlení, jak se těmto Seveřanům podařilo několik století rozsévat strach na území západní Evropy. Kromě válečnického ducha a možnosti náhlého útoku z mistrně zkonstruovaných lodí, přidává Thomas J. Craughwell ještě jeden významný faktor – tělesnou konstituci a vzezření vikingů. Archeologické nálezy prokazují, že při své průměrné výšce 173 centimetrů přesahovali vikingové o pět až sedm centimetrů tehdejšího průměrného Angličana, Franka nebo Araba a dobře živení válečníci z vysokých kast měřili až 183 centimetrů. Arabský vyslanec Ahmed Ibn Fadlan pobývající mezi Švédy a Dány si roku 921 poznamenal do svého deníku *Risala*, že po tělesné stránce nikdy nespátřil dokonalejší lidskou rasu.¹³⁸ Nejen Angličané se také obávali proslulé skupiny vikinských zuřivých bojovníků, tzv. berserků, jimž nepřátelé podléhali po prvním úderu. Kdo obvykle zbraně nepozvedali byli ženy a otroci, ovšem s tou výjimkou, že byli-li napaden statek, tak otroci často bojovali po boku svého pána.¹³⁹

Jak jsme měli možnost poznat, eddické písně znají dvě hlavní kategorie zbraní: v mytologických písních se objevují zbraně specifických funkcí, jejichž majiteli jsou bohové či jiné mytologické postavy; hrdinské písně představují klasické zbraně

¹³⁷ NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikingové*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 18. ISBN 978-80-86977-21-8.

¹³⁸ CRAUGHWELL, Thomas J. *Barbaři: jak jejich invaze ovlivnily moderní svět : Vikingové, Vandalové, Hunové, Mongolové, Gótové a Tataři srovnali se zemí starý svět a položili základy k novému*. Přeložili: Pavla a Matouš Ibl. Vyd. 1. Praha: Fortuna Libri, 2009, str. 140. ISBN 978-80-7321-440-1.

¹³⁹ NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikingové*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007, str. 70. ISBN 978-80-86977-21-8.

pozemských hrdinů, které se nejčastěji objevují v kontextu boje a skonu. Stejně je tomu u hrdinských básní vydaných jako *Eddica Minora*. Hrdinské písně akcentují osudy a činy slavných hrdinů a tímto rámcem je také omezen výklad zbraní, které tito hrdinové užívají a vlastní. Jakkoliv se zdá role zbraní v těchto dílech zřetelná a přímá, přesto v nich lze nalézt spojení zbraní a mytologických prvků a zvláště v případě mečů rovněž symbolickou rovinu. Je zajímavé, že sekera se jako zbraň v hrdinských písních téměř nevyskytuje, ačkoliv skutečnými vikings byla hojně využívána. Snad je to z toho důvodu, že hrdinové par excellence opravdu vládli především mečem, který je v písních zastoupen nejvíce. Mohli jsme vidět, že v hrdinských písních se největšímu prostoru dostává urozeným bojovníkům, často statným a s těmi nejlepšími zbraněmi. Můžeme se však ptát, jak tenká byla hranice mezi hrdiny a delikventními jedinci? Dr. Gardin Wills z Centra skandinávských studií v Aberdeenu se věnoval studiu nejstarších popisů vikingů v islandské literatuře, při němž si uvědomil, že Islandané znali u mužů tělesné příznaky provázející abnormálně vysoké množství testosteronu. Podle Willse byl například obávaný válečník Egill Skallagrímsson, který poprvé usmrtil člověka v šesti letech, vyličen pro ságy netypickým způsobem – měl široké čelo, těžká víčka a bradu a ustupující vlasy. Obvykle se totiž popis osob omezuje jen na to, co souvisí s příběhem. Wills se domnívá, že Islandané si těmito detailními popisy předávali varování před potencionálně nebezpečnými násilníky.¹⁴⁰

V mytologických písních jsou zbraně spjaty s božskou trojicí Odin-Tór-Frey, kterou spatřil již Adam Brémský v chrámu v Uppsale a která se objevuje ve formulích básní Eddy i ve verších skaldů. V líčení eschatologické bitvy ve *Vědmině písni* tato trojice bojuje proti jednomu z hlavních útočníků a celou mytologií se prolíná právě tato trojice, vůči níž se vymezují ostatní bohové. Frey náležel k vanské větvi bohů, jejichž funkční rozdíl oproti Ásům je jasný: Vanové jsou božstva plodnosti, míru a úrody a ačkoliv ani Odin a Tór nebyli k půdě a bohatství lhostejní, přesto jsou jejich hlavní role zcela odlišné.¹⁴¹ S válkou byl v největší míře spojen Odin, který byl schopen zasáhnout do bitvy aniž by v ní přímo bojoval a jehož zbraň v podobě oštěpu Gungni provází v mytologii stín smrti a osudovosti skryté v jeho vržení. V Dumézilově pojetí ztratil Tór kontakt s válkou a jako nepřítel obrů a samotářský bojovník dopřávající rolníkovi úrodu

¹⁴⁰ REDAKCE/KAR: *Vikingové a kriminalistika: Vikingové vytvářeli popisy potencionálních zločinců*, National Geographic.[online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/detail/vikingove-a-kriminalistika-seversti-valecnici-vytvareli-popisy-potencialnich-zlocincu-29599/>

¹⁴¹ DUMÉZIL, Georges a Hervé COUTAU-BÉGARIE. *Mýty a bohové Indoevropanů*. Přeložil: Ivo T. Budil. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1997, str. 120. ISBN 80-86005-25-9.

občas vytlačil Freye ze zemědělské části jeho působení.¹⁴² Tór s kladivem Mjöllni především usměřuje obry, jež u severních Germánů ztělesňovali chaos, zachraňuje před nimi bohy i celý svět a neustále tak obnovuje ohrožený pořádek. Oproti tomu Odin vzešlý z boha Ymiho se nad obry nepohoršuje, uplatňuje vůči nim smířlivou povahu, přesto v božské hierarchii stojí výše než-li Tór a zůstává opravdovým vládcem.¹⁴³ Freyovo zastoupení v této trojici je neméně významné, Dumézilovými slovy: „*jak by kouzelníci a válečníci přežili, kdyby je pastýři a rolníci nevydržovali?*“¹⁴⁴ Freyův meč neplní v mytologických písních nějakou významnou funkci jakožto reálná zbraň, jako je tomu u předchozích dvou zbraní, je zachycen spíše v rovině symbolické a explicitně není s žádným násilím spojen. Mytologické písně také poskytují obraz ozbrojených žen – valkyr, k nimž zbraně náleží jako ke služebnicím nejvyššího boha války. V mýtu je každý bůh ve své podstatě bojovníkem. „Tak jako Tór panuje díky svému kladivu; tak jako Obři a Ásové a Vanové se navzájem respektují, i když spolu bojují, kvůli jednotě Veškerenstva, která je jednotou bojujících; tak ani v běžném životě neexistuje nic – ani setí ani žeň, ani rození či řízení...-, co by nemělo charakter zápasu.“¹⁴⁵ Germánskou mytologii snad lze i vystihnout následujícími slovy: „Ať se nám to líbí nebo ne, lidský duch se při tvorbě mýtu inspiruje spíše konfliktem než klidem a spíše touhou po aktivitě než pohroužením se do ataraxie.“¹⁴⁶

V této práci jsme analýzou dostupné literatury a srovnáním s archeologickou evidencí zjistili, že ve staroseverské mytologii mají zbraně funkci symbolickou, která je nejvíce patrná u meče boha Freye, v hrdinských písních a básních plní zbraně převážně úlohu odpovídající skutečným zbraním, pouze v případě sekery je její očividná absence v analyzovaných textech v rozporu s jejím zastoupením v reálných bojích jako jedné z nejdostupnějších zbraní. Přesvědčili jsme se, že v literatuře skandinávských Germánů zbraně nabývaly různých významů a byly nepostradatelnou součástí každého vikinga.

¹⁴² Tamtéž, str. 123.

¹⁴³ DUMÉZIL, Georges. *Mýtus a epos: hrdina, kouzelník, král*. Přeložila: Kristina Simon. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2005, str. 100. ISBN 80-7298-117-X.

¹⁴⁴ DUMÉZIL, Georges a Hervé COUTAU-BÉGARIE. *Mýty a bohové Indoevropanů*. Přeložil: Ivo T. Budil. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1997, str. 160. ISBN 80-86005-25-9.

¹⁴⁵ MISKOTTE, K. H.: *Edda a Tóra*. Přeložili Jan A. Dus a Hans P. van der Horst. 1.vyd. Benešov: Eman, 2004, str. 194. ISBN 80-86211-34-7.

¹⁴⁶ PUHVEL, J.: *Srovnávací mythologie*. Přeložil Václav Pelíšek. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. str. 256. ISBN 80-7106-177-8.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BENNET, M.; BRADBURY, J.; DEVRIES, K.; DICKIE, I.; JESTICE P. *Bojové techniky středověkého světa*. Přeložil Ing. Josef Bartoň. 1. vyd. Praha: Deus, 2007. str. 19. ISBN 978-80-86215-96-9.
- BRØNDSTED, J. *Vikingové – sága tří staletí*. 1. vyd. Přeložila Jana Hendrychová. Praha: Orbis, 1967.
- BUSCK, S.; POULSEN H. *Dějiny Dánska*. 1. vyd. Přeložila Helena Březinová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-908-9.
- CAESAR, G. J. *Zápisky o válce galské*. Přeložil Jan Kalivoda. 1. vyd. Praha: NAŠE VOJSKO, 2009. ISBN 978-80-206-1050-8.
- CRAUGHWELL, Thomas J. *Barbaři: jak jejich invaze ovlivnily moderní svět : Vikingové, Vandalové, Hunové, Mongolové, Gótové a Tataři srovnali se zemí starý svět a položili základy k novému*. Přeložili: Pavla a Matouš Ibl. Vyd. 1. Praha: Fortuna Libri, 2009. ISBN 978-80-7321-440-1.
- DUMÉZIL, Georges a Hervé COUTAU-BÉGARIE. *Mýty a bohové Indoevropanů*. Přeložil: Ivo T. Budil. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-25-9.
- DUMÉZIL, Georges. *Mýtus a epos: hrdina, kouzelník, král*. Přeložila: Kristina Simon. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2005. ISBN 80-7298-117-X.
- DUMÉZIL, Georges. *Mýtus a epos*. Přeložil Jiří Našinec. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2001. ISBN 80-7298-034-3.
- DUMÉZIL, G. *Mitra – Varuna, an essay on two Indo-European representations of sovereignty*. New York: Zone Books, 1988. ISBN 0-942299-12-4.
- Edda*. Přeložil Ladislav Heger, revidovala Helena Kadečková, 1. vyd. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-533-9.
- ELSNER, H. *Vikingové*. Přeložila Lucie Šnajdrová. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006, str. 26. ISBN 80-7238-500-3.
- EMBLETON, G. *Oděv a zbroj vojáka ve středověku*. Přeložil Pavel Toman. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007. ISBN 978-80-86977-12-6.
- FERGUSON, R. *The hammer and the cross. A new history of the Vikings*. 2.ed. London: Penguin Books Ltd, London 2010. ISBN 978-0-141-01775-4.
- FUGLESANG, S. H. *Viking and medieval amulets in Scandinavia*. Fornvännen 84, 1989. ISSN 1404-9430.
- HASKINS, H. CH. *Normani v evropských dějinách*. Přeložil Tomáš Klimek. 1. vyd. Praha: H&H, 2008, str. 47. ISBN 978-80-719-071-2.

HROCH, M.; KADEČKOVÁ, H.; BAKKE, E. Dějiny Norska. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 11. ISBN 80-7106-407-6.

KALWEIT, H. *Germánská kniha mrtvých*. Přeložil Miloslav Korbelík. 1. vyd. Praha: Eminent, 2003. ISBN 80-7281-159-2.

LINDOW, J. *Norse mythology: a guide to the Gods, heroes, rituals, and beliefs*. Oxford: Oxford University Press, USA 2002. ISBN 978-0195153828.

MISKOTTE, K. H.: *Edda a Tóra*. Přeložili Jan A. Dus a Hans P. van der Horst. 1.vyd. Benešov: Eman, 2004. ISBN 80-86211-34-7.

NURMANN, B.; SCHULZE, K.; VERHÜLSDONK, T. *Vikingové*. Přeložila Lenka Adamcová. 1. vyd. Praha: Fighters Publications, 2007. ISBN 978-80-86977-21-8

PLACE, F. *Kniha o mořeplavcích*. Přeložila Alena Lhotová. 1. vyd. Praha: Albatros, 1995. ISBN 80-00-00-420-8.

PUHVEL, J.: *Srovnávací mythologie*. Přeložil Václav Pelíšek. 1. vyd. Praha. Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-177-8.

Sága o Völsunzích a jiné ságy o severském dávnověku. 1. vyd. Přeložily Helena Kadečková a Veronika Dudková. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-0400-4.

SCHLETTE, F. *Germáni – mezi Thorsbergem a Ravennou*. Přeložil Lubomír Košnar. 1. vyd. Praha: Orbis, 1997. ISBN: 11-065-77.

SPÁČILOVÁ, L.; WOLF, M. *Germánská mytologie*. Přeložila Eva Bosáková. 1. vyd. Praha: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-138-9.

STARÝ, J. *Eddica minora: hrdinské básně ze staroseverských ság*. Praha: Herrmann & synové, 2011. ISBN 978-80-87054-29-1.

VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2006. ISBN: 80-7277-177-9.

INTERNETOVÉ ZDROJE

AGER, B. *Viking weapons and Warfare*. BBC History. [online]. [cit. 2013-02-02].
Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/history/ancient/vikings/weapons_01.shtml

BLAHUŠ, P. *Germáni*. Časopis Koktejl, ročník 2004, číslo 5.[online].[cit. 2013-01-12].
Dostupné z:
http://www.czechpress.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2154%3Agermani&Itemid=4

BOUDOVÁ, E.: *Význam Tórova kladiva v mýtu a kultu*. [online]. Brno, 2012. [cit. 2013-03-25].
Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Skandinávská studia, Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky, Vedoucí bakalářské práce: Jiří Starý.
Dostupné z: http://is.muni.cz/th/362009/ff_b/BAKALARSKA_PRACE_TOR.pdf

REDAKCE/KAR: *Vikingové a kriminalistika: Vikingové vytvářeli popisy potencionálních zločinců*, National Geographic.[online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z:
<http://www.national-geographic.cz/detail/vikingove-a-kriminalistika-seversti-valecnici-vytvareli-popisy-potencialnich-zlocincu-29599/>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Michaela Volná

Obor: Studium humanitní vzdělanosti

Forma studia: prezenční

Název práce: Role zbraní ve staroseverské literatuře

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 50

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 23

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 4

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: Mgr. Marie Novotná